

Eff-i brevi manu

Ökotáj Könyvek

Ökotáj Kiadó, 2008.

1035 Budapest, Miklós tér 1.

Szerkesztette: Régheny Tamás

Műszaki szerkesztő: Mikola Péter

Nyomta: Kinizsi Nyomda, Debrecen

Eff-i brevi manu

Tartalom

- 7 Zelnik József
Eff-i brevi manu.
Eff Lajos, a remete eretnek filozófus 60 éves
- 17 Szentmarjay Gavroche Csaba
Köszönet a barátságodért
- 29 Bogár László
Tiszteletteljes töprengések egy kamasz
hatvanadik születésnapjához
- 37 Rosivall László
Egy mondat jókívánság
- 45 Berkes Ildikó
Emlékképek
- 51 Fabó László
Igéz-ő...
- 57 Vág András
Kedves Lajos!

Tartalom

- 69 Sztatényi Éva
Micsoda idők voltak azok, Lajos!
- 73 Mezei István
A segítő filozófus
- 83 Baji Lázár Imre
Az őriző kérdései
- 93 Gábor József
Infokommunikációs társadalmi kihívások.
Nemzeti felnőttoktatási program a felelet?
- 105 Babus Antal
Egy orosz harmadikutas
- 113 Régheny Tamás
A túlcsondulás szépsége
- 123 Effenciák – azaz kisebb végső kérdések.
Összeállította Mács Ildikó

Eff-i brevi manu

*Eff Lajos, a remete eretnek filozófus 60 éves
(Párhuzamos szellemrajzok)*

Az itt következő szöveg csak a másik 60 éves barát-hoz, Vass Csabához szóló írással együtt értelmezhető, vagy úgy sem.

Mi értelmiségiek, papok és istentagadók utódai már csak úgy vagyunk, hogy egész életünkben a barátság, a szellemi barátság archetípusait kutatjuk. Felparcellázzuk világunkat szellemi magunkfajtákra és másfajtákra.

Az elmúlt időkből is így válogatunk, sokszor közhelyesen, sokszor szerencsétlenül, néha zseniálisan, s reménykedünk abban, hogy lesznek hasonszellemű utódaink, akikkel mindig együtt leszünk a Heliopolisz-On-i beavatásokon, a Parnasszus spicces isteneinek fecsegő körében, és akkor is, amikor püthagoreusként ránk gyűjtják a templomot.

Álljunk meg egy kicsinyt, mondaná Eff Lajos, majd így folytatná: igen, korunkban az eszmélet kezdődhet így is, moshatja vér is, ilyenek vagyunk, mindenesetre ez a szellemi magunkfajta és másfajta engem zavar, és nemcsak a trendi álmásság-kultusz okán, hanem mert úgy vélem, mindkét oldal szellemi szesztestvériségben van. Amint látszik, itt Eff Lajossal megelőlegeztem magamnak egy gondolatot, éreztetve a harmincéves mágikus csúszkálást egymás idejében [(örökké) valóságában], és szomszédos szellemiségekben. Jó, rendben, ne engedjük felosztani világunkat szellemi magunkfajtákra és másfajtákra. Mára szélsőségesen egyfajták lettünk; szellemi androgének. Ellentétes dühökkel, vakon ugyanazt a szekeret toljuk, ráadásul, ahogy Lajos mondaná, minden ármány frigyre lép minden ármánnyal.

Raffaello *Athéni iskola* című képe nagy látványos tabló arról, hogyan látta a reneszánsz, hogyan akarta velünk láttatni a görög filozófiát, mit tekint magafajtájának, mit emelt fel, és mit süllyesztett el. A festő megfelel a korszellemnek (ami a filozófiában azóta is uralkodik). A két központi alak Platón és Arisztotelész. Platónból már „kikeresztelték” a nagy beavatási kultúrák hit-tudás anyagát. Arisztotelészt már „megkeresztelték”, és választott hideg kék színe dominál (mára egyre hidegebben). Süllyed az

örökélet vörös (okkeres) színe, ami a „történelem előtti” temetők sírjainak vörös pora, Ozirisz vöröse, a Hórusz szertartások vörös bor-áldozata, és halványul Dionüszosz vére, és Krisztus... De aki fénnel dolgozik, mint Raffaelo, nem mer, még nagystílus sem, hazudni. A kép bal oldalára odaülteti Püthagoraszt, aki még egyiptomi, káldeus, szkíta beavatásokon ízlelte meg a földi és egyben az égi élet titkait. Mellette egy fiatal asszisztens, Anaxagoras. Ennek a két világ határán álló lelkes filozófus titánnak a kezébe a festő egy csodálatos diagramot helyez, Püthagorasz teóriáját a harmonikus arányszámokról. A transzcendens ellen lázadó fiatal filozófus mutatja az itt elsüllyedő transzcendenst.

Szólj rám Lajos, és nyissunk vitát a transzcendensről, ahogy szoktuk. Szerinted a filozófiában a transzcendenssel foglalkozni a filozófia meghágása (*transcendere* › *scandere* = hág), hagyjuk ezt a világot a vallásra, az értelemmel megközelíthetetlennek az a világa. Számodra a szellemileg nagyon gyanús világába tartozik a transzcendencia, az ezotéria és a mágia, főleg annak mai (ál)gyakorlati. Számomra pedig egyre izgalmasabb, hogy a tudat miért száműzetett, menekült sokszor, legtöbbször zavarosan, az elmúlt kétezer évben ebbe a világba, és milyen régi világ temettetett el az athéni iskola által olyan zseniáli-

san tabuvá minősítve, hogy rágondolni is eretnesség, nemhogy foglalkozni vele. Miért olyan veszélyes a mágia „tudása”, hogy Mózes és Athén kiközösíti? Talán ezért jut az „idealista” Platón oda, hogy a játék és a szertartás azonosságáról beszél. Persze milyen játék és milyen szertartás? Nem véletlen, hogy Platón isten játékszerének nevezi az embert. Cinikus, vagy ön- és létfeledt? Huizinga ezt észreveszi, és „cinikusan” visszavág imígyen: „ez a legjobb rajta”.

Egy 80×120-as, nagy, középen kettéosztott kartonlapra körmölöm ezeket a barátságtalan baráti sorokat Csabához és Hozzád! A másik oldalon ott tartok, hogy az idealizmus – realizmus, Platón – Arisztotelész dichotómiából valójában nem tud kitörni a nyugati filozófia, és ettől is béna kacska, és még a minden érték átértékelése is csak hirtelen tűnt radikálisan újnak. Gyorsan el is maszatolódott a dekonstrukciók wagneri díszleteiben. Huhh, ezt ki mertem mondani, mint egy államtitkár. Ki, ilyen zavarosan és giccsesen, mondanád Te. Látod, Csabával azért haladok könnyebben, mert ő eretnek remete a nyugati (alkonyi) rendszerben is és a remeteségben is. Te radikálisabb vagy, megfejtetted az eretnekséget remeteséggel.

Valójában az ilyen filozófusok nem is szoktak írni, ha szerencsénk van – (bár nem nekik, mert ők világos nap-

pal nyilvánosan a piacon rárántanak, akarom mondani tesznek a közvéleményre, mint Diogenész) – ha szerencsénk van, egy tanítványuk jegyzi le gondolataikat. Lajos, helyetted ki ír? Csak nem az a gyanús Anaxagoras? Szóval és írással hatvanadik születésnapodon azzal szeretnék provokálni, hogy foglalkozunk egy kicsit a mágiával hátralevő, remélhetőleg hosszú életünkben. Nem elemzem most ide azt az eszmefuttatást, amit az említett diagramról írtam, ha unatkozol – végső soron az a remete legkellemesebb létformája –, olvasd el a Vass Csabához írt párhuzamos szellemrajzból. Tudom én, persze, mekkora provokáció mágiához vonzani azt, aki a Sárfészket emelte filozófiájának közepébe, de legyen. Úgy gondolom, hogy aki a sárfészkek ügyből tisztán kijön, azt már nehezen csábítják el földi és égi varázslók. Ha Heidegger hamarabb írja meg *A földút* című írását és abból fejti ki filozófiáját...

Az európai tudástörténet utolsó mágusa és első legnagyobb tudósa, Newton, egy kiadatlan (miért is?) dolgozatában arról értekezik, hogy „ha Isten olyannyira haragudott a zsidókra, amiért nem kutatták szorgalmasan a próféciákat, amelyeket azért adott, hogy általuk Jézust felismerjék, miért gondoljuk, hogy megbocsát nekünk, ha nem vizsgáljuk a próféciákat, amelyeket azért adott, hogy általuk az Antikrisztust felismerjük?”

Szakralitás vagy okkultáció, kérdezed Te? Melyik szakralitás, milyen szakralitás, kérdezem én? A Nagy Szertartásé, ami az istenekkel kötött szövetségtől Hóruszon és Dionüszoszon keresztül Krisztusig tart, vagy...?

A Columbia University Press 1923-ban kiadta Lynn Thorndike nyolckötetes, hétezer oldalas könyvét *A History of Magic and Experimental Science* címmel. Tudtommal Magyarországon egy helyen van meg, a Műszaki Egyetem könyvtárában. A nagy természettudósok tudják, mit rejt ez a tudás. Tudják, de nem merik bevallani, félnek az uralkodó kánontól. Teljes, valódi szellemi kontroll nélkül használják a rejtett tudást Newton óta. Honnan jött az $E=mc^2$, honnan a kvantumelmélet? A modern tudomány botladozik, kóborol, kószál, szörfözik a mágia elfeledett, elrejtett, eltagadott, kigúnyolt világában. Mi, filozófusok mit teszünk? Filozofhiálunk, szeretjük a bölcsességet, de nem merjük megismerni. A bölcsesség életveszélyes. És mára a (hamis) mágiába süllyedt tudomány nem? A varázslás – amitől Mózes annyira óvta a zsidóságot, pedig nővére, Miriam volt Micraim (azaz Egyiptom) legnagyobb varázslónője – a tudomány álcájában lépésről lépésre átveszi az ellenőrzést az életünk felett. Segédcsapatok leplezik a tevékenységet: az áltudomány, az álmágia, az okkult és az ezoterizmus jól fizető

divatja. Ezt mintha Te írnád, Lajos, vagy én általad, mindegy, lehet hogy a szellemi „homoszexualitás” is veszélyes.

Tehát röviden (brevis), de inkább brevi manu, rövid úton, avagy formaságok és teketória nélkül: a görög filozófia talaján létrejött tudomány már régen a mágiából él. Nem lenne itt az ideje, hogy legalább mi, talán kevésbé fertőzöttek, mi, remete filozófusok, előítéletek nélkül foglalkozzunk a mágia világával? Tudom, olyanok ezek a dolgok, mint az incesztusz álmok, valóságosak és nagyon kínosak. Látom, szinkronban vagyok, mint Móricka. A párhuzamos másik oldalon éppen azt írom Csabának, hogy azóta Platón barlangjában és Fritzl pincéjében élünk. Idézd ide: fel kéne szabadulni már! Igyál az egészségre a 2007-es villányi Oportómból, mert most néhány gondolatra átmegyek a párhuzamos szellemoldalra.

Vannak, akik tudják, hogyan kell megmenteni a világot. Olvasom egy most megjelent agyonreklámozott könyv hirdetését: „A világvége kelet felől közeledik... Két férfi története – Attilaé, a huné és Aëtiusé, a rómaié. Az egyik el akarja pusztítani a világot, a másik a végső harcra is kész, hogy megmentse azt...” Ha egyáltalán érdemes odafigyelni, erre a Te válaszod az, hogy az egypólusú vonzások alterében féloldalas az előre kiosztott igazság, és

akinek ez kevés, szót emelhet a pólus centrumában, vagy más altér után néz. Más altér, vagy főtér, vagy beltér, vagy...

Motoszkálnak mostanában bennem szemtelen démonok. Meg kellene keresni a pusztában Remete Szent Pált, és megkérdezni, miért kell elkezdeni a pénzhamisítók barlangjában szent életet élni? Első válasza az lenne, hogy foglalkozzatok a pénzzel. De ne kufárként, hanem ahogy az a kabbalista, ravasz, öreg zsidó Marx tette. Na, ezt a feladatot a párhuzamos oldalon ki is adom Vass Csabának, nála jobban senki nem ismeri azt a figurát. A második válasza az lenne, hogy foglalkozzatok Istennel. Ezt bármelyikünk vállalhatná, ehhez nagy ész nem kell, „csak” nagy hit és... kegyelem, Uram.

De elküldi-e nekünk is a hollót az Úr, hogy minket is tápláljon? A Holló Thébában lakik a Ramszeumban, az Ozirisz domborműve melletti cellában. Megmutatja nektek Ámon–Ozirisz, az Atya–Fiú levert arcát, megcsonkított koronáját. Megmutatja, hogyan kell kivágotok 5 cm vastag száraz tölgyfa lapból a korona sziluettjét kétszer, majd az egyik lapot félbevágva, két oldalról keresztben, merőlegesen ráragasztani a másikra. Ha észreveszitek, mi történt, beavatottak vagytok, mint a pálosok, ha nem, igyatok egy fröccsöt, és fecsegjetez tovább, mint eddig.

Na, látod, Lajos, így jár, aki egy remetével szóba áll. Főleg ha egy eretnek remetével, mert eretnek × remete, az eremita hermenauta.

Különben most, hogy 60 évesek lettetek, mondhatnék olyan közhelyeket, hogy foglalkozatok továbbra is azzal, hogy mi szolgálja az életet, és mi nem. De én inkább nagyobb közhelyeket soroltam itt, mert az utóbbi időben közhely-nagyotmondásban szenvedek, elért a filozófus szklerózis. Nem baj, csak ne jöjjön ránk a parafrász, legfeljebb az, hogy adjon az Isten nekünk erőt, egészséget, hogy amíg élünk, addig élők közt lehessünk élők, most és mindörökké...

Baráti öleléssel egy brevis manus:

zelnik józsef

Köszönet a barátságodért

Lajos mindannyiunk közül mindig is a legtehetségebb volt, és nem csak a tudományokban, de az intellektuális neveltetésben, életpéldázatában, s amit a legfontosabbnak tarthatunk, mások szeretetében is.

Lajos voltaképpen egyetlen gyerekkori barátom, mert bár manapság azzal tévesztik meg szegényeket, hogy személyi igazolványt adnak nekik, az elsős gimnazisták még is csak gyerekek még. A gimnáziumban, ahol kezdettől fogva idegennem éreztem magam, mert mi nagyon szegények voltunk, s mert akkoriban érthető módon, tanácsosabb volt származásomat és családi kultúránkat az isko-

lán és a tantermen kívül hagyni, az első osztálykirándulást követően neki köszönhetően kezdtem mégis otthonosan érezni magam.

Kulcsár tanár úrral – aki az iskolát is, és nem csak az osztályt tette számomra otthonossá, amiért azóta is hálás vagyok Neki – a Mecsekbe mentünk kirándulni, hogy teljesítsük az akkor kötelező elvárást. A többiek párosával, vagy éppen csoportosan iramodtak neki a hegyoldalnak, magam meg, hogy ne legyek senki terhére, egyedül indultam felfelé. Jó darabon így kaptattam, s már kezdtem elfogadni és élvezni is az azóta megtudott szent hegy más-hoz alig hasonlítható légkörét, mikor Lajos egyszer csak csatlakozott hozzám. Az osztályból ő figyelt fel magányosságomra, és eltéveszthetetlenül érezhetően az együttérzés okán társult hozzám. Sokfelől táplálkozó visszahúzódtóságom volt az oka, hogy gesztusát kis gyanakvással fogadtam, hiszen ahogyan senki mást, őt sem ismertem akkor még. Emlékszem, nehezen is indult a beszélgetésünk, kezdetben csak próbálgattuk egymást: tudunk-e baráti társalgást folytatni, úgy, amit a barátság valójában jelent. Az osztályról, a fociról, keveset a könyvekről mondtunk egymásnak előbb, de csak belekaptunk mindegyik témába, s már iszkoltunk is ki lapos méltatlanságukból. Végül aztán a kamaszkornak a halál melletti másik nagy

kérdése, a lányok segítettek hozzá bennünket ahhoz, hogy megbarátkozhassunk egymással.

„Évnyertesek” lévén, akkoriban mi már a tizenhatodik életévünkbe léptünk, és ez az egynél is több év ebben az életkorban döntő előnnyel jár a „rendes” elsősökhöz, a tizennégy évesekhez viszonyítva. Ennek is köszönhetjük, hogy mint kiderült, másként tudtunk gondolkodni a lányokkal való kapcsolatáról. A válások drámájának elkeserítő tapasztalata és megszenvedése személyesen közeli és a családomon kívüli környezetemben, csakúgy, mint ez a túlkorosság miatti „másság” vezethetett oda, hogy akkoriban már rombolónak tartsam a „mediatizált bölcsességeket” a „szerelemmel” kapcsolatban. Daphnisz és Chloé Longoszról olvasott példája, vagy Rómeó és Júlia története, s mindenki másnál inkább József Attila tanúságtétele: *„szeretlek, mint mélyüket a hallgatag vermek”* miatt a szerelem számomra nem a mindent elsöprő, férfin, nőn ellenállhatatlanul uralkodó, majd ahogyan jött, tovaillanó vágyat jelentette. Ellenkezőleg, az így felfogott felfokozott és állhatatlan érzületet tartottam a szenvedések egyik okának. A házastárssá emelkedés „karrierpályájának” célzott és erőszakos lerombolása miatt kiszolgáltatottakat pedig válásra kényszerített áldozatoknak gondol-

tam. A legfontosabb kérdés számomra ezért az volt, hogy mi is az „igazi” szerelem, amiről a költők szólnak?

Kamasz töprengéseimben arra jutottam, hogy a szerelem – amelyben a vágy szép és nélkülözhetetlen ráadás, de nem talapzat – alapjainál munka, még hozzá olyan nemes munka, amelyet mindkét félnek akarattal, elszánt-sággal és hűséggel kell végeznie. Mindenekelőtt önmaga lelkén, szellemén és jellemén, hogy alkalmassá tegye magát a szerelemre. És közösen egymáson is, annak érdekében, hogy a cél, a harmadik, az „élettárs”, és a „házasfél” létre jöhessen, és hogy a szerelem a szerelmesek elmúlásán túl is, a gyermekekben, unokákban és a további leszármazottakban tovább élhessen. Hogy mi is lehet ez a munka, sejtelmem sem volt – a kamaszkori kérdésünkre majd az egyetemista Lajos adta meg a választ, mikor az „*érzelmi munka*” általa kidolgozott, zseniális, számomra gondolkodás-felszabadító jelentőségű meghatározásával ismertetett meg. Tervezzük is, hogy nyugdíjasokként majd ezen a könyvön is dolgozunk.

Afféle kamaszként biztos voltam abban, hogy vélekedésemmel közel járok az igazsághoz, ugyanakkor röstelltem is, hogy gondolataimmal annyira eltérek a normális-tól, ezért aztán nem is beszéltem senkivel szívesen róluk.

A genius loci azonban ekkor segítségemre sietett. Élének színeken látom ma is magunkat, és érzem a sugallatot, miszerint ehhez a helyhez, és hozzánk sem illik, hogy a „gimiseknek” kidolgozott sémák rutinja szerint folytassuk a beszélgetést. Érzem a kapott ösztönzést, hogy bátorságot vegyek magamon, és néhány korosztályi mondat után, lesz, ami lesz, előhozakodtam vélekedésemmel. Szerencsére, mert ennek a tőlem szokatlan bátorságnak köszönhetem, hogy kiderült, Lajossal közös a világgal kapcsolatos alapállásunk, és az ebből az alapállásból fakadó szellemi közösségre támaszkodó, órákig tartó beszélgetés vált ott, a Mecsek szent emelkedőjén máig, s azon túl is tartó barátságunk alapjává.

Biztos alapállásra épített barátságunk sem akkor, sem azóta nem igényelte a napi megerősítést, így lehetett, hogy gimnáziumi beszélgetéseink jószerivel a kirándulásokra, az osztálytalálkozókra, és némelyik „Sör és Pipa Klubos” találkozónkra korlátozódtak, de már akkor úgy volt, hogy a hónapok, esetleg évek után való újbóli találkozásaink alkalmával ott és úgy folytathattuk beszélgetésünket, mintha az meg sem szakadt volna.

Hiszek abban, hogy véletlenek csak ritkán esnek meg velünk, inkább valami kiszámíthatatlan, de elkerülhetet-

len találkozásra gondolok akkor is, amikor a következő, az érettségit két évvel követő újbóli találkozásunkat idézem meg. 1969-ben, mikor újra találkoztunk az utcán, először még úgy tűnt, hogy csak összefutottunk, de kéréssem – hogy az akkor a matematikusokat képző szakon másodéves Lajos segítsen matematikatanulásomban – megmutatta, hogy változatlanul van „mélysége” találkozásunknak. Otthonukban kezdtük a tanulást, este tíz után, mikor már mindketten ráértünk, és mikor már a családot sem zavartuk. A késői időpont felidézését az indokolja, hogy a matematikatanulásnál fontosabb kérdésekhez e késői kezdés révén jutottunk el. Lajos szorgalmas és sikeres Radio Luxemburg és BBC magyar adás hallgató volt – tucatszám nyerte az itthon beszerezhetetlen, kitűnő zenét hordozó kis- és nagylemezeket. Ezért aztán az egyik első alkalommal, éjfél tájt bekapcsolta a „Luxit”, hogy a számomra akkor még ismeretlen „underground” irányzat zenéit hallgassuk. Lajos felkészített ugyan, hogy merőben szokatlan, és magas színvonalú zenét hallgattunk majd – és mi tagadás, a 68-as underground nemzedék zenéjéhez nem lehetett hozzámérni a magyar nagy nemzedék slágereit –, azonban amit akkor hallottunk, mindkettőnknek meglepetést okozott. A Bartókon nevelkedett és példaképnek őt választó *Soft Machine* első albumát mutatta be Gordonka úr, alias Bobby Gordon.

Összesen négy, könnyűzenei hangszerekre írt olyan komolyzenei számot hallottunk, ami merőben szokatlanul közel másfél órát tartott, és amelyek „komolyságához” viszonyítva – ahhoz, ahogy e számok a Bartóktól tanult „fogalmi zenélés” módszerével az emberi élet létkérdéseit dolgozták fel – még az akkor útjára induló kísérleti elektronikus komolyzene is meglehetősen felületes könnyűzenének tűnt mindkettőnknek. Ez a négy szám nem csak a zenéről való felfogásunkat határozta meg, de azt is megmutatta, hogy az emberélet létmélységei iránti fogékonyságunk is hasonlóképen alakult azon évek során is, mikor nem találkoztunk. Vagy helyesebb azt mondani, hogy a családjainkból hozott alapállás elegendő volt ahhoz, hogy ezt a világlátást és zenét válasszuk „kedvenceinkül”.

A Soft Machine zenéjével új témákat kaptunk eszmélkedésünkhöz, az emberi élet létminőségeinek problémáját (illetve ennek a zenében való elbeszélhetőségét), és kialakulásának társadalmi léttörténete iránti érdeklődést, melyek felfejtésén és kifejtésén azóta is együtt gondolkodunk, ígérve egymásnak, hogy meg is írjuk következtetéseinket.

A matematikatanulás így értelemszerűen társult, majd átadta helyét ezeknek a problémáknak, amit Lajos akkor már közgazdász, magam filozófiahallgatóként természetes-

nek is tartottunk. Akkori témáink közül, melyek mindegyike végigkísérte eddigi életünket, a „szükségletek” problémáját emelem ki. A szükségletekről, nem megfelelő módon, mind a lélekbúvároktól, mind a közgazdászoktól eltérően mindketten úgy gondolkodtunk, hogy az nem a test fennmaradásához szükséges tárgyra irányuló intencionális szándékok összelete, és a sokak által kifejtett vágyakkal, igényekkel, érdekekkel sem azonos, ezért ezek szinonimaként való használata megengedhetetlenül káros következményekkel jár. Ez a felismerés elválasztott bennünket a szükségletek biológiai-lélektani fogalmára alapozó, akkoriban igen divatos filozófusoktól is. Ahogyan az érzelmi munkának, az azzal a legszorosabb összefüggésben álló szükségletek fogalmának a témáját is Lajos vont a beszélgetéseinkbe, s tette ezzel lehetővé, hogy később létösszefüggéseikről magam is gondolkodhassak.

Az ökológia volt a következő olyan témakör, már a 70-es évek elején, melyről Tőle hallottam először – és máig az egyetlen olyan probléma, amelyről van közösen megjelentetett írásunk.

A munkatársi kapcsolatok a barátságokat általában megviselik, az egy helyen töltött munkás évek sokszor a barátok eltávolodásával végződnek. Ezzel szemben Lajossal

együtt töltött éveink csak megerősítették és új életterületre is kiterjesztették barátságunkat: nem csak elméletek révén, de gyakorlatban is beleláthattunk a nemzetközi és hazai boszorkánykonyhák működésébe, és az ott szerzett tapasztalataink egyformán nyitották rá szemünket a valós folyamatokra. Így nemcsak szakmai kérdésekben, hanem e boszorkánykonyhák megítélésében is elegendők nekünk a sokat hivatkozott félszavak.

A sok kisebb családkozás mellett, Lajos életem két nagy magán- és közéleti töréspontján is velem volt, és mondhatom, hogy azon kevesek közé tartozik, akik nem-hogy tovább nehezítették volna helyzetemet, de nélkülözhetetlen, talpon maradásomat segítő támogatást is nyújtott e megpróbáltatások elviseléséhez.

Barátságunk iránti önzetlensége másoknak is feltűnt. Immár az 50. születésnapja közelegvén, Zelnik József, közös barátunk felajánlotta, hogy születésnap ajándékként kiadja egy kötetét. Lajos azonban nem mindennapi indoklással elhárította barátunk felajánlását. Szabódását azal az érveléssel támasztotta alá Jóska barátunknak, hogy neki ugyan jólesik a figyelmesség, és köszöni is szépen, de úgy gondolja, hogy barátja, mármint én, jobban megérdemelném, ezért 50. születésnap ajándékként azt kéri,

hogy Jóska inkább az én globalizációról szóló könyvemet adja ki. Korunkban, mikor saját szovjet típusú korrupciónkat a nyugati típusú azzal tetézi, hogy barátokat ug-rat egymásnak és teszi őket halálos ellenségekké, a barátság-
ságnak ezt a felemelő példáját a nyilvánosság elé kell vin-ni, bizonyságául annak, hogy a barátságot az embertelen-ségben is meg lehet őrizni.

Lajos, mint mondtam, mindünk közül a legtehetsége-
sebb, legsokoldalúbb tehetség volt mindig is, és most, szü-
letésének 60. évfordulóján már azt is elmondhatom, hogy a leg-
türelmesebb is. Évtizedek óta gyűlnek feljegyzései, hogy egysz-
er, mikor a kötelezettségeit bevégezte, majd magára is fordít-
son gondot: céduláit kötetekké ren-
dezte össze. A sok-sok kötet, egy életmű kiadása – nem
tartván magát méltónak hozzá –, nem szerepel szándékai
között, ezért ezt majd nekünk kell helyette is elvégez-
nünk. És hogy el kell végeznünk, azt az általam töredé-
kesen ismert életmű mélysége, felelős mivolta és tanulsá-
gai vitathatatlaná teszik.

Minden tehetsége és teljesítménye közül kiemelkedik
azonban az, amiről eddig csak a megidézett példák be-
széltek. Ezért nem másoktól hallott, hanem személyesen
átélt esetekből szőttem ezt a laudációt: mert talán nem

mindennapi életművénel is nagyobb teljesítménye személyes, mindenki számára példamutató magatartása. És itt nem csak szülői családjával, Kismaminkóval és indokolatlanul kevesek által ismert politikai hőssé vált édesapjával, testvéreivel való kapcsolatát, s nem is feleségéhez és vele saját mintáját átvenni képessé nevelt gyermekeihez való viszonyát emelem csak ki. (Bár mindezek is elegendőek lennének annak bizonyosságául, hogy a minden oldalról támadott családot is életben lehet tartani.) Hanem azt is, és ez magyarázza gyermekkori énjének fellevenítését, hogy korunkban, mikor a világ nagy erői mindenkit a könnyű életre szorítanak, Lajos életén át őrzi hűségesen az emberséget és emberségességet. Sosem erőszakkal, inkább figyelmességgel, és amikor csak lehetséges, káprázatos humorral teszi könnyűvé mások, mindannyiunk számára az élet „komoly felfogása” mintájának felismerését. Ő személyében valósítja meg Wass Albert megvilágító erejű feladatkijelölését:

***„múlt korokban a hazáért az életet áldozni
számított hősiességnek,
ma hősi mindennapi életet élni a dicsőség.”***

Az irodalmi műfajok tudói tragédiának nevezik, mikor valaki korát megelőzve jut el megoldásokhoz, s ezért

éppen azok, akiken segítene, ha engednék, pusztítják el. Lajos példázatával „életműfajt” teremtett: az alkalmatlan korban is mindig helyén lévő és szolgálatkész emberségesség mindig jó pillanatban jött hősének karakterét és történetét írja életével. Aki a megpróbáltatások közepette is mindenkor fenntartja az elmélyült, komoly emberi életet, s ezzel hitet és erőt ad mindenkinek, mikor kell: élni csak így érdemes.

Köszönet hát Lajos, az „alapálláshoz” való hűségédért, kitartásodért, a szó legteljesebb értelmében „szellemi” – számomra ösztönzéshez is bőségesen elegendő – teljesítményédért, emberségességédért, s a mindezekre alapozott, a hazáért-emberért való hősi életpéldázatodért, s azért, hogy egy életen át barátod lehetek.

Szentmarjay Gavroche Csaba

*Tiszteletteljes töprengések
egy kamasz
hatvanadik születésnapjához*

Nem egyszerű vállalkozás Eff Lajos hatvanadik születésnapjára valami köszöntőfélét írni, mert mulatságosan abszurd az egész.

Először is micsoda képtelenség az, hogy egy kamasz „csak úgy”, egyszer csak hatvanéves lesz. És, ha már ezt elköveti, akkor most kihez szóljon a köszöntés? A most is hol zavartan feszengő, és a létezését nagyon is tisztelő, de lázadásra mindig kész kamasz fiúhoz, a fantasztikus szólelemények sziporkáit számolatlanul szóró, megrendítően eredeti társadalom-elemzőhöz, vagy a világot egy legalább háromezer éves bölcs derűjével szemlélgető kortalan lényhez? Vagyis inkább az egyedi-empirikus, vagy inkább a történelmi-egyetemes Eff Lajosokhoz? Mert, gyanítom, mind-

nyáján ott laknak, és még sokan mások is, abban a lényben, akit, mint egyfajta onto-szociális „burkoló-görbét” a hétköznapi lét száználmas földhöz ragadtságával általában per Eff Lajos magyar állampolgár, budapesti lakosként neveznek meg a mit sem sejtő polgártársaink.

Az alábbiakban, ahogy eddig is tettem, meglehetősen csapongásokkal, az elmúlt huszonkét év érzelmi és értelmi felvillanásaiból szeretnék egy kis nyalábot átnyújtani az ünnepeletnek, illetve mindazoknak, akik ezt a kötetet lapozgatják majd. (Köztük magamnak is persze).

Merthogy éppen huszonkét éve esett első találkozásunk, amely, hogy zavaromban egyik szavamat másikba ne öltsem, nem volt túl biztató. A nyolcvanas évek közepeinek sokdimenziós, egyfelől végtelenül lehangoló és reménytelen, másfelől eufórikusan izgalmas, egzotikus, ígéretekkel teli, neurotizált világában persze nem volt egyszerű „jól találkozni” bárkivel is. Mi rosszul találkoztunk, minek is szépítsük ma már. Mondhatni egy kukkot sem értettünk egymásból, viszont ezzel szemben, amit csak lehetett, azt mindent „félre is értettünk”. Ma már tudom és látom, hogy én voltam a „szűk keresztmetszet”. Hogy finoman fejezzem ki magam, intellektuális és spirituális értelemben „nem voltunk azonos súlycsoport”. Csak hát

harmincas éveinek közepén járó becsvágyó „vidéki fiúként” úgy voltam akkoriban, mint az egyszerű falfirka szövegének „hőse”, aki szerint „Tegnap még egy kicsit nagyképzű voltam, de ma már... ma már tökéletes vagyok!”.

Ma tudok csak igazán hálás lenni Lajosnak azért, hogy ehhez képest csak viszonylag ritkán alázott porrá, és akkor is inkább valami fanyar, enyhén bosszankodó zavartsággal, valójában helyettem is szégyenkezve. Szóval nagy iskola volt, az „érzelmek iskolája” – mondhatnám. De azt hiszem, végül is mindketten tűrhető eredménnyel abszolváltuk ezt a nehéz stúdiumot. Sok minden kellett ehhez persze, sokféle és sok-sok törettetés, amelyeken részben még egymás közelében, aztán a fizikai térben ugyan távolodva, de lélekben inkább egymáshoz közeledve mentünk keresztül. Lassan jöttem rá, hiába no, későn érő típus vagyok, hogy Lajosban a „lét” olyan különleges „sűrűsödési pontja” jött létre javarészt megérthetetlen, feldolgozhatatlan módon, amelynek akár csak a közelében is létezni mindenki másnak is komoly próbatétel. Akárcsak a népmesékben, „*kapuját őrzötte három szörnyű medve...*” csak nagy veszélyeket vállalva, hősieles elszántsággal juthatunk be ezekbe az „aktív zónákba”, állandó veszélyeknek, „kockázatoknak és mellékhatásoknak” kitéve. Ám, ha bejutottunk, ott elképesztő tájakat találunk.

Ami leginkább lenyűgöző, az a fantasztikus nyelvi lelemények végtelen áradata, amelynek java része sajnos rögzítetlen maradt az elmúlt évtizedek során. A kötet szerkesztőinek figyelmét külön is felhívnam arra, a hatvanadik születésnap ürügyén meg kellene kísérelni legalább utólagos kármentés gyanánt egy töredékét valahogy összeszedni ennek a hatalmas vagyonnak. Sajnos bennem is csak igen kevés maradt meg belőle, vagy talán pontosabb úgy fogalmazni, kevés ilyen leleményről tudom ma már, hogy Eff Lajos a szülője. Az alábbiakban ehhez fűződő élményeim közül egyet próbálok felidézni, és kicsit elmélázva tovább gondolni.

Az a szó, amely talán a legmélyebbre üledett bennem, a „*lét-bekerítés*” volt. Egy Vass Csabánál rendszeresen tartott beszélgetésen bukott elő Lajosból, amikor éppen a nyugatias modernitás deszakralizációs létpusztításáról folyt a beszély, és ennek kapcsán érintettük azt a sajátos jelenséget, amelyet a történelem a bekerítés fogalmával illet. Ez a brutális jelenségsor egész Nyugat-Európában végbement, a legdurvábban talán a VIII. Henrik korabeli Angliában. Azt a folyamatot jelöli, amelynek során a gyorsan és gátlástalanul kapitalizáló földbirtokos nemesség „nemes egyszerűséggel” erőszakkal elbitorolta a paraszti közösségektől azokat a közösségi földeket, ame-

lyeknek létfontosságú funkciója volt az elemi emberi közösségek komplex öko-szocio-kulturális újratermelésében.

Ennek nyomán igazi társadalmi kataklizmák indultak el. A létalapjuktól megfosztott paraszti tömegeket leírhatatlan szenvedések során kényszerítették így földjeik elhagyására, és a városok korakapitalizmusának iszonyú húsdarálójába. Voltak olyan évek, amikor több ezer embert akasztottak fel „csavargásért”, ahogyan akkoriban fogalmazták a „győztesek”, noha a „csavargás” okainak kiváltóit éppen önmagukban tisztelheték volna, ha a „történelem” nem lett volna akkor is, azóta is a cinikusan röhgő győztesek hamis történetírása.

Nos, egy ilyen beszélgetés során hangzott el tehát Eff Lajostól a „lét-bekerítés” fogalma. Már akkor is megrendítőnek éreztem, de az azóta eltelt közel két évtized távlatából, még döbbenetesebbnek érzem e szó hihetetlen erejét, és – hogy is fogalmazzak finoman – „aktualitását”. Nem történhet ugyanis nagyobb tragédia az ember világában, mint amikor valahol megindul a „lét és létező” egymástól való elszakítása. Ez valójában nem más, mint a Teremtéssel való nyílt szembefordulás, a „negatív-lét” kapuinak szélesre tárása, azoknak a „lét-lékeknek” a létrehozása, amelyeken keresztül a létezés önmaga ontoló-

giai inverzébe megy át. Az elmúlt húsz év során ennek olyan egyre megrendítőbb jeleit láthatjuk világszerte – de főként talán éppen a Magyarország nevű „lokálisnak” a globalitás birodalma által történő brutális felszámolása során – amelyek ma minden elképzelhetőnél élesebb fényben mutatják meg Eff Lajos húsz év előtti leleményének hihetetlen erejét.

Ma már minden napunk minden percében átéljük ennek a szörnyű ontológiai satunak a szorítását. Az egyetlen reménység, hogy ha kimondható volt maga az iszonyat, akkor ott kell, hogy létezzen bennünk, körülötünk a kiút kimondhatósága is. Hogy ez még az Eff Lajosok nemzedékének adatik-e meg – nem tudhatjuk. De akár így lesz, akár másként, a keleti bölcsek derűjével ő is azt sugallja minden szégyenlős kamaszos mosolyával, amit Hamvas Béla úgy fogalmazott meg, hogy az „embert nem kell félteni”. Az élet évmilliárdos története során számos alkalommal volt a teljes megsemmisülés közvetlen előterében, aztán nemcsak hogy ez nem következett be, hanem az iszonyú kataklizmák nyomán újabb, előtte elképzelhetetlen gazdagsággal áradt ki a létezés végtelen csodája.

Higgyünk tehát abban, hogy a hatvanéves Eff Lajosnak sincs miért aggódnia, hisz egész eddigi életével a legősibb mantrák útját követte, a pancha shilát, az öt

alapelve, mely szerint: ne legyen benned indulat, ne legyen benned aggodalom, munkálkodj örömmel, bölcs derűvel ajándékként fogadj el mindent, amiben sorsod részesített, és végül tisztelj és szeress mindent, ami él!

Kívánom, hogy a „második hatvan éve” is ezen az úton haladjon tovább, Isten éltesse Eff Lajost!

Bogár László

Egy mondat jókívánság

Kedves Lajos!, ami sok az sok!, szégyelld magad!, 60 év, és ráadásul ilyen hamar!, nem is beszélve arról, hogy akkor már nekem is csak egy évem van hátra, sőt igazán még annyi sem; azért persze az Isten éltesen még ugyanennyi évig mindnyájunk örömére; de mire is igazán, hát erről kell írnom, rólad, emlékeinkről, életünk átfedéseiről, ahogy ez ilyenkor illő és igazságos, s egyben szokás is; pedig nekem nem is illik és nem is szoktam; de azt kérték mégis, hogy írjak az Ökotájnak, ahol Te nagy ember vagy, régi szerkesztőbizottsági tag; de hogyan lehet egy Effről csak úgy írni, amikor már a nevével is baj van, nem is értik általában, ebből is látszik, hogy „problémás a gyerek”, hiszen ki gondolná azt, hogy nagy E, azután egy „f” és még egyszer „f”, végül ki-

derül, hogy hát hiszen ez a Lajos, a padtárs a Lónyay/Szamuely Utcai Általános Iskolából, ahol négy évet töltöttünk egy padban és együtt tiszteltük Sallait, a magyartanárt, meg a pedellust, aki a tantermi kályhákat fűtötte, vagy figuráztuk ki a rajz- és matematika-tanárokat és együtt határoztuk el, hogy a Fazekas Gyakorló Gimnáziumba jelentkezzünk, ahol ismét négy egész évet ültünk egymás mellett, ami minimum tízezer órát és két méteren belül közelséget jelent; ez még egy házasságból is sok néha; tehát egymás életterében töltöttük hétköznapijaink délelőttiét, nem is említve a nem ritkán iskolán kívüli programjainkat, kalandjainkat, például amikor rendőrrel akartak kikísértetni bennünket a Kinizsi utcai szagos moziból, mert állítólag túl sokat nevettünk a komoly háborús filmen, és egyszerűen striciknek neveztek bennünket, pedig akkor már csak jogainkat védjük hangos szóval; vagy amikor a Kálvin téren október 23-án, valamikor a 60-as években a Baross utca sarkán lévő édességbolt előtt 14.30-kor egy elővigyázatos rendőr – azonnal felismerve a két iskolatáskás diák elmélyült beszélgetésében rejlő veszélyhelyzetet – határozottan fellépve és erőszakosan „szétoszlattott” bennünket, azzal a felszólítással, hogy „ne csoportosuljanak!”, és Te rögtön tudtad, hogy miről van szó, mert azt is tudtad, hogy Kun Béla miként viselkedett a börtönben, amikor meg-

verték, és mi az üzenete a Koránnak, a Mein Kampf-nak, és tudtad a matematikapéldák megoldásait is az órákon és azon kívül is, rendszeresen küldted a Matematikai Lapoknak a jó és ötletes levezetéseket, és nagy élvezettel csámcsogtál az apró, számomra sokszor lényegtelennek tűnő, de mindenképpen szigorúan logikus vargabetűkön; és Te voltál az, aki mint bonyolultságokban is érzékeny ember, hamar észrevetted Éliás Péter osztálytársunk gondjait, akinek „Az út vége” című megírt írását még most is őrzöm az íróasztalom fiókjában, és aki – ahogy előre megjósoltad – öngyilkos lett. Együtt terveztük a Sör és Pipa Klubot is, mert minden jó ötletre lelkes voltál, de nemcsak voltál, hanem az igazsághoz még az is hozzátartozik, hogy most is vagy, mert nem változtál sokat, de nem átallottad és átallod az ötlet megvalósításának lehetséges negatív következményeit azonnal felsorolni, mint afféle jó matematikus, aki elmondja, hogy a feladatnak mi az értelmezési tartománya; és együtt terveztük az iskolai kirándulási csínyeinket és tiszteltük a Fazekas gimnáziumban fejlődésünket és szemléletünket támogató, segítő, különleges tanárainkat, mint az irodalmár, dzscentri Kulcsár Adorjánt, aki pszichológusként nagy empátiával kezelt bennünket, leszerelte gyerekes ellenállásainkat, mint például amikor egy dolgozat megtagadásának céljával mind a harmincvala-

hányan szivarozva vártuk a tanár urat, aki megérkezve teljes nyugalommal és szó nélkül, nagy bölcsen belülről bezárta az ajtót és kinyitotta az ablakot, hogy kimenjen a füst, majd nyugodtan és hamiskásan mosolyogva a bajsza alatt elkezdett beszélgetni, és végül levezette az óráját, ahogyan azt eredetileg is tervezte, hiszen moccanás sem volt, mert a gőz már elszállt, akit azóta is minden karácsonykor meglátogatunk, és akihez Te különösen kötődsz gyermeki tisztelettel és szeretettel, és aki téged időnként Lajcsinak szólít, és jut eszembe, édesanyád Lalikának becézett, én meg szinte biztos vagyok benne, hogy soha nem hívtalak másként mint Lajos, legfeljebb mesternek is szólítva, még akkor is, amikor már tudtam, hogy Te a Temetőbe jársz időnként filozofálni, én meg a Wekerlére, hasonló fedőnevű elfoglaltsággal, vagy amikor együtt voltunk a Tompa utcai műhelyben meglátogatni a bölcs és szeretetre méltó asztalost, az idősebb Eff Lajost, a szintén mestert, és emlékszem, ahogy nálatok néztük a Kékes tévében a meccseket, amikor még nekünk ilyen nem volt, és Te mint sportrajongó és fociszakértő, meg gombfoci-szakértő felhevülten, nagy lelkesen követted a labda útját és vitattad a játékosok taktikai érzékét, miközben én még abban sem voltam biztos, hogy melyik csapat melyik kapura játszik, pedig még egyszer egy meccsre is el tudtál csalni, ahol jól eláztunk,

ami mélyebb nyomokat hagyott bennem, mint a játék, pedig szerinted egész jó meccs volt, és Te ismerted a különböző csapatok politikai hátterét, a libásokét, a vasásokét, a fradistákét, tudtad a játékosok nevét, beosztását és izgatottan tárgyaltad a részleteket, miközben éltél-haltál a modern zenéért, a Shadows nagyszerű gitárosáért és legnagyobb csodálkozásomra különleges angol szavakat is megértettél a tánczene számainak címeiből tanulva; és közösen lelkesedtünk a modern filmművészetért, Wajdáért, a Nagy Ábrándért, Szergej Mihajlovics Eisenstein ma már klasszikusnak számító Patyomkin páncélosának különleges beállításaiért, montázsaiért, a brüsszeli tizenkettő - 1958 - első helyezett filmjéért; de romantikus vágyainkat is kielégítettük például Sienkiewicz Kereszteslovagokjával vagy a Till Eulenspiegel című filmmel, amikor a női főszereplő erotikus szépségétől úgy fellelkesültünk a Vörös Csillag moziban, hogy a vetítés után a 6-os villamost lefutva a Nagykörúton nemzetközi futóversenyen sem szégyent hozó sebességgel, több embert alaposan megijesztve mégiscsak elértük, ami elérhető volt, ami már csak azért is érdekes, mert egyikünk sem volt igazi sportember, bár Te főleg fociztál, én meg futottam; a nagy futásainkat utólag is megbecsültem, már csak azért is, mert az Orvostudományi Egyetemen 6 évig egy padban ültem Sebeszta Miklóssal,

a kajakossal, aki, amikor szokás szerint elkiáltottam magam, hogy „fussunk” a 63-as villamos után az anatómiai gyakorlatot követően, legnagyobb megdöbbenésemre azt válaszolta: „hogyan néz az ki” és sétált tovább; mi azonban futottunk sokszor és sok minden után; közben azonban a filmekben és a sporton, tanuláson és sok más-on túl tiszteltük a borokat és egyéb különlegességeket is; Te az egermellékieket, a felsőtárkányi rokonság miatt, én az őrszentmiklósit, mert ott volt a családi birtokunk; és bár fiatalok voltunk és tudtuk a határokat, azért osztálytársunk édesapját, a híres Németh szemész professzort saját nyaralójában mégiscsak lepofoztad; de ilyen dolgok csak ritkán történtek; sokkal gyakrabban volt, hogy együtt mentünk haza az iskolából, az általánosból és a gimnáziumból egyaránt, hiszen a Ráday utca 26. és a Lónyay 24. között alig 150 méter a távolság, és ilyenkor mindent, de mindent megbeszéltünk, nem csak a világ nagy dolgait, az Isten létének bizonyításától a háborúk elkerülésének lehetőségéig, meg a világűrbe fellőtt Lajka kutya életfunkcióit, de azt is türelmesen hallgattad, amint osztálytársunk, Vasvári Gabriella, későbbi feleségem lábairól áradoztam; tehát együtt serdültünk és fejlődöttünk és próbáltuk megérteni az elidegenedést, az egzisztencializmust, a politikai eseményeket; és szerettük az irodalmat, a verseket, Te főleg József Attilát

kedvelted, én meg Ady Endre verseit tudtam szinte betéve; mélyenszántón elemeztük Juhász Ferenc verseit is, de ha tudtuk volna, amit most tudok, amikor egy félnapot eltöltöttem nála, és láttam Attila kézírását a falon és meghallgattam életét, még jobban szerettük volna; különlegesen jól megvoltunk, pedig két egészen más világból érkezve találtunk egymásra; emlékszem, hogy elcsodálkoztam, amikor észrevettem hogy a népfront lapján, a Magyar Nemzeten és a Ludas Matyin kívül Népszabadság is létezik és van Rakéta és Füles is; de ahogy a szervezet a születés előtt bevitt idegen fehérjét magának ismeri el és az immunrendszerét nem aktiválja ellene, úgy mi is kissé egybenőttünk és mindig mindenben segítettük egymást még akkor is, ha esetleg akkor éppen nem értettünk egyet; ez azóta is tart; és ha netán a következő években nem is találkoznánk, akkor is tudom, hogy van egy biztos feltétlen megbízható pont itt Budapesten, ahol minden körülmények között számíthatok a feltétlen, józan emberi segítségre; mert minket már semmi sem választhat el egymástól, még az sem, hogy megöregedtél, csakúgy mint én; de vigasztaljon a tudat, hogy ma már másképpen látja az orvostudomány a jövőnket, hiszen amíg gyermekkorunkban a 60 éves emberek öregnek és halálközelieknek tüntek, most a tudomány és az egészségügyi ellátás fejlődése következtében mi

még csak most lépünk az igazi érett felnőtt korba, és előttünk (és persze mögöttünk is) az Élet, és ezért joggal kívánhatok neked további minimum 30 év boldogságot, sikert és jó egészséget, szeretettel:

Rosivall László

Emlékképek

„Eff Lajos – két f-fel”.

Ezt a vicces bemutatkozást, amely családjamban majdnem olyan legendás szállóige, mint filmrajongók körében a „Bond. James Bond.”, 1963 szeptemberében hallottam először a Fazekas gimnáziumban.

Az osztály – a se nem matek, se nem nyelvi tagozatos, csak olyan általános 1/a – elismerően kuncogott, az osztályfőnök megértően mosolygott, a különleges név jelentéktelen külsejű viselője pedig védekező öniróniája sikerével elégedetten, mégis fülig pirulva visszaült a padjába. A nagyon világos bőréknél gyakori hirtelen pirulás és az ezzel járó zavart félszégesség meghatóan gyermekivé és törékennyé tette ezt az egyenes tartású, meglehetősen magas és szikár, kese szőke fiút, akiben a legfeltűnőbb az ar-

cát valósággal beragyogó, élénk kék szempár volt. Bár szemmel láthatóan nem akart se feltűnni, se kitűnni, egyből bekerült az éltanuló fiúk triumvirátusába. És mivel ezt a nemcsak éles eszével, hanem szorgalmával is kiérdemelt státuszt szinte bocsánatkérő szerénységgel viselte, és őszinte élvezettel vett részt az iskolai mókákban, egyaránt elfogadták őt az osztály legkülönbözőbb klikkjei.

Tisztelték, az biztos, és valószínűleg szerették is, mégis valahogy különcként tűnt, aki egyik csoporthoz sem tartozik maradéktalanul. Mintha kezdettől fogva valami nehezen meghatározható elhivatottság lengte volna körül, ami nem a korán megmutakozó matematikusi tehetségéből fakadt csupán, hanem inkább az elvont gondolkodás önfeledt élvezetéből. Talán ettől tudott egyszerre koravénezen komoly és gyermekien játékos lenni. Szeretetre méltó és különleges egyéniség, állapítottuk meg róla barátnőimmal, de nem tudtam vele igazán mit kezdeni. Fejtegetései lenyűgöztek, de máig nem vagyok benne biztos, tényleg értettem-e.

Négy évig voltunk osztálytársak, mégis csak jóval az érettségi után kerültem közelebb hozzá – amikor nagy magánéleti megrázkódtatás érte. Amit persze a tőle megszokott szemérmességgel sikeresen titkolt, így merő véletlen, hogy éppen én és egy közös osztálytársnőnk-ba-

rátnőm lettünk a pótmamái egy időre. Bánatát nem öntötte ránk a megszokott módon, hanem máris szublimálta: értő-együttérző hallgatóságként bevont a maga – minden feledtető? – pezsgő szellemi életébe, ami számos irodalmi és főleg zenei felfedezést hozott nekem. Valami lemez miatt mentem fel hozzá, és ismertem meg egy bemutatkozás erejéig a szüleit. Attól kezdve él bennem a meggyőződés, hogy innen ered a mesebeli legkisebb fiúra emlékeztetően rendíthetetlen tisztessége és embersége. Egyébként az ösztönös népműveléssel szerencsére később sem hagyott fel: a válság elmúltával is szívesen osztotta meg élményeit, gondolatait, csak fájdalmasan feszült gesztikulálása lazult lassan játékossá.

Aztán persze egyre ritkábban találkoztunk, főleg egy közös barátunk és osztálytársunk közvetítette – nekem olykor túl szigorúnak tűnő – ítéleteit a világról. (Sajnos, ő már nincs közöttünk, hogy egy-egy elszálló kreatív eszmefuttatásnál feltegye a helyrebillentő pragmatikus kérdést: „Ez jó, de minek?”) De nem a rendszeres találkozás a barátság fő kritériuma. Amikor jó két évtizede komoly munkahelyi problémáim támadtak, azonnal konkrét álláslehetőséggel jelentkezett, és nem vette zokon, hogy végül nem éltem vele. Máig hálás vagyok, hogy így ráébredtettem, mennyire ragaszkodom eredeti munkámhoz.

Mostanában, ha véletlenül összefutunk valami járművön, vagy legutóbb egy osztálytalálkozón, csak pár szót szoktunk váltani. Tulajdonképpen kár, de ahhoz ez is elég, hogy megbizonyosodjam: alapvetően semmit sem változott. Ugyanaz az utánozhatatlan és szuverén egyéniség ugyanazzal az őszinte nyíltsággal, természetes szerénységgel és barátságos közvetlenséggel. Megejtő félszeksége sem tűnt el, tisztes kora ellenére. Hihetetlen, hogy már hatvanéves...

* * *

A hetvenes évek elején két barátnőmmel, egyben volt osztálytársaimmal, szüreten voltunk Diósdon, gyerekkorom színhelyén. Meglátogattuk nagymamám egyik ottani legjobb barátnőjét is egy kedélyesen rendetlen, enyhén lerobbant, kúriaszzerű házban, amelyet nyüzsgő élettel töltött be a mindig tevékeny, beszédes háziasszony, a sok befogadott cica, az örökmozgó unoka és nem kevésbé eleven fajakutyája. A felfordulás közepette valahogy elvarázsoltan, szerényen megbújva székében, szótlantul, és élénk kék szemében barátságos mosollyal üldögélt a ház hófehér hajú ura, az egykori katonatiszt, aki még az első világháborúban ismerte meg a frontkórházban ápolónőként dolgozó majdani feleségét. „Eff bácsi” – nevezték

el azonnali közfelkiáltással barátnőim. És valóban vitathatatlan volt a hasonlóság. Ahogy most felidézem az ötvenes évekből Janika alakját – így szólította felesége és az egész falu –, amint már akkor is őszén, de szálfagyenesen, szokásos derűs nyugalmával és elmaradhatatlan fonnott szatyrával baktat a népbolt felé, akár a gondolataiba belefeledkező Lajos is lehetne. Melengetően jó érzés, hogy nyugodt szívvel kívánhatok Eff Lajosnak hosszú életet: jól fog állni neki.

Berkes Ildikó

Igéz-ó...

Gyerekként szinte kizárólag műszaki, technikai dolgok kötötték le érdeklődésemet. Lelkes izgalommal olvastam, álmodoztam autókról, hajókról, repülőkről, és persze űrhajókról. Annyira ez jellemzett, hogy a gimnázium második évének végén egy osztályfőnöki értékelésben Kulcsár tanár úr az osztály érdeklődési polarizáltságának bemutatásakor engem nevezett meg a „masiniszták” tipikus képviselőjeként, mint egyik végletet. Akkor ez engem dacos büszkeséggel töltött el, pedig az elkötelezett irodalmár részéről némi rejtett bírálat, ébresztési kísérlet volt benne.

Hónapokkal korábban kezdett kialakulni leplezett, kicsit félszeg kíváncsiságom, közeledési késztetésem az osz-

tály szellemi krémjét alkotó csoport beszélgetései, témái iránt. Nagyon más dolgok foglalkoztatták őket, aminek nem értettem az indítékait. Általam addig hiábavalóságoknak tartott témákról folytattak elmélyült beszélgetéseket: az emberi és társadalmi lélek működése, a jól működő közösségek fontossága, a költészet, a történelem ismeretének fontossága, a személyiség fejlődésének buktatói és esélyei, és még sorolhatnám.

Közeledési szándékomat jóindulatú közömbösséggel türték, ami örömöm és bosszúságom volt egyidejűleg. Öröm, mert a kialakult klikkek között nem volt az átjárás természetesnek elfogadott, noha – szerencsére – nem volt ellenséges, inkább folytonosan piszkálódó, ugrató a viszony. Bosszúság, mert – utólag jól érthetően – némi leereszkedéssel, meg-megnyilvánulásaim eltűrésével, az úgylis önként távozó iránti elnézéssel álltak hozzám. Összetett és állandó dacom egyik változata a csakazértis maradásra sarkalt. Így lettem folytonosan kinnrekedt beltagja annak a barátságának, amelynek legsokoldalúbb, legrejtélyesebb, legmelegebb szívű képviselője Eff Lajos.

Ő már kezdetben elfogadólag kezelte megjelenésemet társaságában, noha nem rejtette véka alá kétségeit próbálkozásom kifutási esélyeit illetően. Viszonylag hamar érdekes párbeszédeim alakultak ki vele, melyekben én in-

kább a témák valódi fontosságát feszegető felvetésekkel vettem részt, míg ő a folytonosan fejlődő nézeteit tárta elém, a figyelő, ám nem eléggé tájékozott érdeklődő elé. Az egyre hosszabbra nyúló eszmecsereink hamarosan szétfeszítették az iskola tér- és időkereteit, és mivel Lajosék lakásának adottságai inkább alkalmasak voltak a beszélgetésekre, hát egyike lettem a rendszeres látogatóknak náluk.

Visszagondolva, csodálattal vegyes meghatódottság lesz úrrá rajtam, amikor Lajos szüleinek magától értődő, „mi sem természetesebb” szeretete idéződik fel, amivel látható megkülönböztetés nélkül fogadtak bármelyikünket, hiszen Lajos barátai voltunk.

Akkor is már, de ma kiváltképpen elképesztőnek értékelem türelmüket, aránylag kedvező lakásadottságaik ellenére mégiscsak életük zavartalan működését korlátozó jelenlétünk elfogadását, a felnőtt és sokat próbált létük tapasztalataihoz képest kiforratlan, sokszor nyilván kaotikus gondolataink iránti tapintatukat. Különösen nagyra tartom ezt, mert a gimnáziumi tanulmányaink végétével nem maradtak abba otléteink, vagy tíz éven át még. Ilyen sokáig tartó, és alkalmanként is hosszadalmas (gyakran hajnalba nyúló) jelenlét akaratlanul a család életének tanújává, sőt – nem sok túlzással – tagjává tett. La-

jos barátom áldott emlékü szülei, Mariska néni és Lajos bácsi elég hamar „fogadott” gyermekükként bántak velem. Ők lettek számomra a megfellebbezhetetlen és elérhetetlen minta az egymás és a másik iránti megértés, az esendőségeket tartalmilag becsületesen megítélő, a hibákat nem leplező, de az esendőt felemelkedni segítő gondolkodásra. Az egymásért áldozatot hozni akaró és tudó, a valóban létező szeretetet adó, de erejével soha vissza nem élő, a működő harmóniára törekvő – a kikerülhetetlenül képződő feszültségeket, ellentéteket kezelni képes, azokat feloldó –, és így harmóniára jutó életvitelre.

Külön is említve: Lajos bácsi lett a szakmáját magas fokon tudó, hivatását hetvenévesen is rajongva művelő, a fát alázattal formáló, annak ízét, szagát is az alkalmasság jeleiként használó, művészi tökélyre törekvő mesterember (műbútorasztalos) élménye nekem.

Túlzás nélkül mondhatom, ami sikert saját családom, gyermekeink nevelése terén elérhettem, azt a náluk szerzett tapasztalatok (ezzel nem csökkentve saját édes szüleim érdemeit) hatására jött létre, s ami kudarc e téren ért, az a saját alkalmatlanságom volt példájuk követésére. Hála Nekik mindenért!

Nos! A rengeteg beszélgetés során Lajos a világra nyitottság, a gondolati szigor, a működőképes élet, a társa-

dalmi beágyazottság, az elháríthatatlan felelősség vállalása, az ellenőrizetlen beidegződések feltárása, az állandó szellemi és lelki építkezésre törekvés irányába toltá, fordította figyelmemet (figyelmünket). Elfogadhatóan és elfogadandóan jól felfogott önérdékében is tette, mert ezen edzette, próbálta, fejlesztette saját személyiségét, viszonyulásainak megalapozottságát. Jobb, értékesebb, hatékonyabb emberek lettünk általa.

Egészségben, a lehető legteljesebb, szellemileg friss év-tizedeket kívánok Neki (és persze mindannyiunknak) közelgő születésnapja alkalmából.

Töretlen barátsággal:

Fabó László

Kedves Lajos!

*(vagy inkább Lali!, ha azokra az időkre gondolok,
amelyekről írni fogok)*

Sokan rájöttek már arra, hogy a belső idő múlásának egyik jól látható jele, hogy az öregedő emberek elkezdnek visszaemlékezni, sőt, rosszabb esetben a fiatalokat zaklatni saját történeteikkel. Érdekes, mi már akkor beszélgettünk közösen töltött gyermekkorunkról, amikor, nemhogy a hatvanat, de még a negyvenet sem közelítettük. Biztos, hogy ez a visszaemlékező-köszöntő nem sok újat mond Neked az eseményeket illetően, hiszen ugyanúgy átélted őket, mint én. Inkább a hozzájuk kapcsolódó érzelmeket adom Neked ajándékként.

Ugyan az élet minősége legtöbbször nem szerencse dolga, mégis az jut most eszembe, hogy a véletlen azzal ajándékozott meg, hogy egy házban, a Ráday utca 26-ban, laktunk együtt kb. tíz évet, 1953-tól 1963-ig. Ebből

a tíz évből kábé ötöt töltöttünk együtt gyermekkori barátként, serdülőkori eszméléseink előtt. Erről az időszakról, az én 7-12 és a Te 9-15 éves korodról idézek fel most néhány emléket.

Hogy előtte mi volt – vagyis 1956, a ház bombatalálata, az égő ház, a löporszag, a halottak, az élet a pincében, a tankok az utcán – azt egyszer már megbeszéltük, de ezek nem közös, csak egy házban átélt emlékek.

Bármennyire igyekszem, nem tudom felidézni az első alkalmat vagy alkalmakat, amikor együtt játszottunk, de azt a hangulatot, azt az érzést, amikor először mentem fel a ház harmadik emeletére, ahol Ti laktatok, igen. Arra is emlékszem, hogy merre mentem akkor a folyosón (volt, aki gangnak nevezte akkoriban) felétek, bizonyára azért, hogy játszunk. Mi az első emeleten laktunk, és ide jóval kevesebb fény jutott, mint a feljebb lévő lakásokba, de erre csak akkor jöttem rá, amikor elindultam a „hátsó lépcsőn” felfelé (az épület egyébként tipikus józsefvárosi ház, körfolyosós, közel a Nagycsarnokhoz és a Kálvin térhez). Kb. hat- vagy hétéves lehettem akkor. Képzeld el: sohasem jártam addig még a másodikon sem, nemhogy a harmadikon! Arra emlékszem, hogy ahogy megyek felfelé, úgy lesz körülöttem minden egyre világosabb, és nemcsak világosabb, hanem tisztább is. Az elsőn akkori-ban voltak olyan lakások, amelyek közös vécét használ-

tak. Ha elmentem mellettük, hűgyszagot éreztem (például a Margit néni lakása mellett). Nahát, a másodikon már nem volt bűdös, sőt mintha az ajtók is szebbek lettek volna. A második tehát jobb volt, mint az első, és a harmadik jobb és főleg tisztább, mint a második. Talán az is számított, hogy a harmadikon az eső is mosta a folyókat, lejjebb csak a tisztaságra érzékenyebb lakók.

A háznak volt „félemelete” is: ez volt tulajdonképpen az első szint, és még a földszinten is laktak, vagyis lakott a Teri (más néven a vicéné – azt hittem, ez a családneve) és a férje, a Terilaci, egy nagydarab alkoholista. Fickó nevű kutyájukkal együtt terrorizálták a ház lakóit, de legalábbis engem. Egyszer voltam benn náluk a lakásban: nehéz szavakat találni arra, milyen volt. Ma már tudom, hogy szüleim egészen más okok miatt féltek tőlük és a házmester nénitől, aki közvetlenül a pince melletti lakásban (vagy inkább lyukban) lakott. Erről a helyről viszont – éppen az épület hosszanti tengelyében volt ez az odú vagy mi –, szemmel tarthatta a házat. Bizonyára ő is ugyanúgy áldozata volt a történelemnek, mint annyian. A földszinti lakókról, legalábbis akikre emlékszem, már akkor éreztem valahogy, hogy „lejjebb” voltak hozzánk képest, bár ekkor még nem tudtam, mi az, hogy „társadalmi rétegződés”. (Érdekes, hogy ezeket a dolgokat az emberek már ilyen fiatalon megtanulják.) Nagy sötétség volt a fél-

emeleten, emellett izzadtságszagra, egyéb bűzökre, koszra, káromkodásra és erőszakra emlékszem onnan. Feljebb viszont rend volt, a földszinti lárma sem hallatszott fel, és ide nem jött fel semmi gyanús.

Tehát ilyen érzésekkel mentem fel a harmadikra, és indultam el a lépcsőháztól balra, idegen lakásajtók és ablakok előtt. Nagyon jól emlékszem arra is, hogy Anyukád általában balról, a konyha felől nyitott ajtót, Éva nővéred pedig mindig mosolygott, ha ő engedett be. Emlékszem, szeretett engem. Persze az volt a legjobb, ha Te nyitottál ajtót, mert akkor ez azt jelentette, hogy otthon vagy, és játszani fogunk. És akkor ez volt a legfontosabb.

Nekünk a gombfoci (és ennek különféle változatai) volt a Játék. Művészetté fejlesztettük ezt a sportot, amihez, hála a jó minőségű hidegburkolói munkának, a körfolyosó kockái kifogástalan pályát biztosítottak. Méretben, elhelyezkedésben, simaságban egyformán. A gombfocizás, „mint olyan” (gyakori szavajárásod volt ez a későbbiekben – azt hiszem a felső tagozatos éveidből), két izgalmas, kreatív és persze versengő részből állt: a játékosok elkészítéséből és a meccsekből. Lehetett ugyan műanyagból fröccsöntött játékosokat kapni – kör alakúra vágott játékosok, fényképpel a közepükön –, de ez minket totálisan hidegen hagyott. Nemcsak azért, mert ezek túl könnyűek voltak, és néha egyszerűen átrepültek

a labda fölött, hanem mert a játékosok elkészítése különféle ruhagombokból, műanyag alkatrészekből és kupakokból, különleges örömet és izgalmat okozott nekünk. Belsejüket szurokkal töltöttük, hogy nehezebbek legyenek, és aljukat smirglivel dörzsöltük simára, hogy jól csússzanak a folyosó kövén. A játékosok, vagyis a gombok, néha nevet kaptak, bár ha jól emlékszem, Te ritkábban vagy egyáltalán nem adtál nevet a gombjaidnak. Én például a Sándoromra (Sándor Károly válogatott jobbszélső után) ma is jól emlékszem. Szép barna kis gombocska volt, viasszal megtöltve, alja és egyik oldala megcsiszolva, ez utóbbi abból a meggondolásból, hogy vele a labdát (egy kisebb gomb) emelni is lehessen. Ma azt mondanám: kifejezetten erotikus formája volt. Lehet, hogy már akkor, 8-10 évesen, sejtettünk valamit a gombokról?

A kapukat pedig olyanra csináltuk, mint az igaziak: csíkos kapufával és viszonylag puha hálával, hogy „rezegjen”, ha gól van. (Szepesi után ...) Erről jut eszembe, hogy a meccseket közvetítettük is, utánozva a mestert. Egyébként szerintem kiváló játéktechnikánk volt. A gombfocit talán leginkább a biliárdhoz és valamilyen katonai stratégiai játékhoz lehetne hasonlítani. A meccsek egyébként izgalmasabbak voltak mint az igaziak, egymással szemben guggoltunk, térdeltünk a földön, és néha

nézőink is voltak. A játékosainkat mozgattuk a pályán, és amikor lőttünk és cseleztünk (körmeinkkel lenyomva a gombokat), akkor pontosan meg kellett becsülni a gomb és a labda találkozását, a csavarásokat, az emeléseket, a védekezést, a támadást. Határtalan volt az örömünk, ha gól volt, de akkor is, ha valamit szépen tudtunk megoldani, pusztán a játék öröméért. Megtanultuk, hogyan kell egy feladatra összpontosítani, és a szabályokat betartva célt érni. És persze megtanultunk veszteni is.

A gombfoci téli változata (amikor túl hideg volt a folyosón játszani), az asztali hoki volt. Itt mi voltunk a játékosok – nem volt gomb vagy ilyesmi –, kezünkben egy-egy drótból hajlított és a végén ellapított ütővel. Ezzel lökdöstük a korongot az asztalon, passzoltunk egyik kezünkkel a másiknak. Aki messziről látott minket, bizonyára nem tudta, mit hadonászunk egymással szemben a nagyszobátok kerek asztala felett. Nagyon jól emlékszem arra a széles, nagylendületű mozdulatra, amikor játék vagy beszélgetés közben a viasszal lekent asztalra a körmőddel hatalmas félköröket rajzoltál. Ezt a mozdulatot aztán később többször is láttam nálad más helyzetekben, például amikor elsős-másodikos gimnazista lehettél, és az osztálytársaiddal „Szentszövetség!” felkiáltással jeleztétek az összetartozást, vagy még később, az Ötletklub idején, fergeteges ujjcsettintéssel lőttétek le egymást,

elsősorban Péterrel. Na, ez egy NAGYON lajosos dolog volt, és azt hiszem, még ma is használod. (Ez utóbbit egyébként magam is számtalanszor csináltam.)

És még egy ilyen érdekes „Lajos-eredetű” dolog: az „ányozás” (ezt most találtam ki, régen nem adtunk neki ilyen nevet). Fogalmam sincs, hogy honnan a kreatív ötlet, de a szomszédodban lakó fiút, a szülői megszólítás – Öcsi – átalakításaként (annak további becézéseként!), rendszeresen „Öcskánynak” hívtad. Ez úgy 1959 körül lehetett. (Most is röhögök, ha Öcskányra gondolok.) Na, innentől kezdve ragadtak az „ány” végződés a különféle nevekhez, és a mai napig azon veszem észre magam, hogy ezt a viccet időnként elsütöm. Ma már a legkisebb lányom (Sári) osztálytársai használják ennek a dolognak különféle változatait: könnyű kitalálni, milyen szót hoztak létre a Sári névből. Náluk egyenesen új értelmet kapott a szó: a sárkányból köszönés lett. Kivételes alkalom, hogy láthattam, hogyan születik és terjed egy „mém”. Abban persze nem vagyok biztos, hogy ez a „kulturális gén” nem találkozott egyéb hatásokkal időközben.

Egyébként játszottunk igazi futballt is, leírhatatlanul siralmas körülmények között, volt, amikor igazi rongyból készült labdával (zokni kitömve újságpapírral vagy rongyokkal). Egy ilyen darab maximum negyedóráig bírta, mert vagy ráléptünk, ilyenkor lapos lett és nem gurult to-

vább, vagy egyszerűen szétszakadt. Persze a lapos „labdával” is lehetett játszani, amikor rúgtuk, akkor nem gurult, hanem csúszott, mint a korong a jégbokiban. Szerencsére azért általában sikerült valahogy igazi labdához jutnunk, és ilyenkor lementünk az „Úttörő” térre (a mai Markusovszky tér). A téren porral kevert sárgás sóderszerű anyagot szórtak szét, ennek a maradványán játszottunk. Állandóan sebes volt a térdünk. Legtöbbször „egykapuztunk”, vagyis ugyanarra az egy kapura játszott a két csapat. Volt egy semleges kapus, és annak a csapatnak számított a gól, akinek a játékos a lőtte. Teljesen természetes volt akkor ez a megoldás. A pályánkon fák, bokrok és padok voltak, ezek között rohangáltunk össze-vissza. Jó volt... Hihetetlenül koszosan mentünk haza.

1961-62 táján kezdődött, hogy már nemcsak a játékra, hanem a komolyabb dolgokra is kezdtünk figyelni, pontosabban Te kezdtél, és én tanultam tőled. Ilyen volt a zene, a festészet és a tudomány. Csak apró epizódok jutnak eszembe, de mindegyik nagyon fontos, mert így visszatekintve ezek voltak a későbbi felnőtt Lajos személyiségének első konkrét előrejelzései, amiket észrevettem. Az első zene, amit együtt hallgattunk, az a „Telstar” volt a Tornadostól. Valamiért ezt a dalt többször is játszották akkoriban a rádióban (magnónk, lemezejátszónk nem volt – igaz, lemezeket se lehetett kapni), valószínű-

leg a műsorellenőrök nem tudták, hogy a dalszerző az első amerikai műhold fellövésének tiszteletére írta. A futurisztikus bevezetés, a különleges dallam, az izgalmas hangszerelés valami olyan érzést keltett bennünk, hogy lehet valami MÁSKÉNT is a világban, mint amit addig, 10-12 évesen átéltünk. Csöndben ültünk, és hallgattuk az első hangtól az utolsóig.

A festészethez kapcsolódó egyik első emlékem egyáltalán nem a „művészi” próbálkozásainkról szól, hanem arról az érzékenységről, amire azóta is csak a legmélyebb szeretettel tudok gondolni. Nyolcadikos voltál, én hatodikos: óriási korkülönbség azokban az években. Osztálytársaiddal – hárman vagy négyen lehettetek – a házunk előtt beszélgettetek a festészetről, nézegettetek képeket, és én is köztetek lehettem. Minden bizonnyal az elismerés után vágyakozva másnapra készítettem egy kisebb festményt. Szerintem a kép annyira idétlen volt, hogy átlagos kritikai érzékkel is csak mosolyogni lehetett rajta. Valami turisztikai prospektusból vehettem a témát: giccses naplemente a tengerparton, jobbra egy pálmafa, balra a tengerbe bukó nap. (Szerencsére pálmafáról csüngő majmot nem festettem a képre.) Másnap büszkén mutattam a társaságnak a művemet, és azonnal hozzám is vágták a lesújtó kritikát a többiek. Kivéve Téged. Egészen biztos vagyok benne, hogy nem a képet találtad jónak, hanem

messze felülmúlva a többieket, tudtad, hogy mennyire fontos nekem az elismerés. Ezt megkaptam, és utólag is köszönöm. Sőt, véleményeddel nemcsak engem biztattál, hanem a többieknek is megmutattad, miként lehet viselkedni ebben a helyzetben. Emlékszem, vették az adást.

Csodáltam érdeklődésed a matematika és a többi tudomány iránt, azt hiszem, ez már hetedikben, nyolcadikban egyértelmű volt. Azokat az estéket tudom felidézni, amikor a konyhában beszélgettünk nálatok – legalább tíz évig tartottak, egészen a hetvenes évek első feléig. Pontosabban Te beszéltél és én hallgattam, illetve kérdeztem. Mindig új volt, amit mondtál, mindig tanultam tőled. Csillagászat, matematika, fizika és egy különlegesség: *Kerecsend* voltak a témák. Én akkor még sohasem jártam vidéken, és Budapestet is legfeljebb a Gellérthegyig és a Városligetig ismertem. Te viszont nyaranta sok időt töltöttél az ottani rokonságnál. Minden, amit meséltél, a mező, az ürgék, a padlás, az ottani emberek és szokások, mind-mind olyan volt nekem, mintha egyszerűen csak kiderült volna, hogy a meséskönyvekben valódi dolgok vannak.

Még azt elmondom, mi jut eszembe először, ha becsukom a szemem, és arra gondolok: Lajos. A fergeteges röhögések. Látlak, ahogy nevensz, előrehajolva, sokszor majdhogynem meggörnyedve, teljes lélekkel, gondtala-

nul. Néha a nagy lendülettől megfordulsz a röhögés közben. Ez könnyen ment, mert általában amikor beszélgetünk, akkor sétáltál. Mintha a teljes életenergiádat a nevetésbe engedted volna. Elsodró erejű volt. Ezekben a nevetésekben évtizedeken keresztül a gyermekkori hangulatokat éreztem. Hihetetlenül jó volt.

Szeretettel emlékezem vissza szüleidre. Mindig hagyták, hogy játszunk, felforgassuk a lakást, focizzunk az előszobában. Jó lett volna többet beszélgetni velük akkoriban. Teljesen előttem vannak mind a ketten: Anyukád, ahogy bejön hozzánk a konyhába, és megkínál egy süteménnyel (alig vártam, hogy jöjjön, mert a sütemény ott volt a konyhaasztalon), mond egy-két kedves szót, és Apukád, ahogy hazajön a munkából, és leül a megszkott helyére a szobában. Néha megsimogatta a fejemet. Az idő tájt is kíváncsi voltam, milyenek más családok, hogy vannak a szülők a gyerekekkel. Sokszor voltam nálatok, de szomorúságot egyszer sem láttam, Téged se láttalak sírni egyszer sem (szemben a többi gyerekkel a házban).

Mi 1963-ban elköltöztünk a Ráday utcából a Lágymányosi lakótelepre, ezzel véget ért gyerekkoromnak egy olyan szakasza, amelyikben a barátok között Te voltál a legfontosabb. Ezek az emlékek már biztosan nem fognak elveszni. Ettől az évtől kezdve találkozásaink már nem

„csak” két szomszéd gyerek barátkozása volt, hanem a tudatosan és örömmel fenntartott kapcsolat egy-egy epizódja. De erről majd a következő emlékkönyvben.

Lajos, boldog születésnapot!

*Bandi,
azóta már András*

Micsoda idők voltak azok, Lajos!

Csikó örömben ide-oda kapkodtam, loholtam, futottam és verbuváltam, míg Te felelősségteljesen, kicsit szomorkásan, ahogyan az okos férfiak teszik, baktattál mellettem.

Az első Playboy, a cifra szakácskönyvek, merész, provokatív kiadványok. Igen – gondoltuk sokan –, most kezdődik valami. Kedvenc könyvesboltjaink voltak, és kedvenc könyvespolcaink. Áradatnyi példányszámban a tiltottról, a szexről.

Sétáink alatt, amikor a régi zeneszámokat, gyógynövényeket, gombákat, borokat és a környezetvédelmet kitargyaltuk, jött az igazi nagy téma: a szex és a szerelem. Ehhez meggyőződésünk szerint mind a ketten nagyon értet-

tünk. Hogy sokkal jobban, mint a másik, azt mélyen magunkban tartottuk.

Én akkoriban olyan boldog voltam, alig akartam meghallani kétkedő és aggódo gondolataidat. Mindég mondtad, hogy ezek a kiadványok minősíthetetlenek, tudománytalanok, és hogy ebből a témakörből igazi könyv még nem íródott. Azt szinte nem is lehet megírni, mert az annyira komoly, hogy az már halálos.

Akkor jött az ötlet, hogy írd meg Te a szexről és szerelemről az igazat. Tetszett a kezdeményezés Neked is, érezted a súlyát, és teljes felelősséggel benne is voltál!

Ezek után sokat beszéltünk róla, miután az elhatározás megszületett, terveztük a fejezeteket, a formátumát, csak a kezdéshez egy kis időhiányra hivatkoztál.

Utólag is köszönöm, hogy nagyon kedvesen, de szerintem nem túl nagy meggyőződéssel, pusztán udvariasságból, nekem is felajánlottál egy fejezetet készülő könyvedben. Éreztem akkor is ezt pontosan, de nem zavart, tisztában voltam magammal, és azzal, hogy kell egy-két napsütéses oldal is, ennyi jár a nyájas olvasónak.

Imádtunk beszélgetni róla, és amikor elkezdtük a témát, valahogy mindég eljutottunk a régi zeneszámokig,

az ételekhez, gombákhoz, a borokhoz, a gyógynövényekhez, az el-eltűnő ősi gyümölcs- és zöldségfélékhez, a föld tisztaságához.

Közel húsz év távlatából már tudom, hogy igazad volt – azokban a receptes könyvekben a leírtakból gyakran nem lehetett megfőzni a fent nevezettet, és még a képeket sem mindég a leírt ételekhez prezentálták. Ugyanez vonatkozik a szerelmi pozitúrákra, ezoterikus gyógyulásokra stb. Kivitelezhetetlenek. Kacska az egész! És én most összeszorult szívvel, büntudattal nézek minden kitépett szemöldökű, pirszinges, hazugság-színű hajú tini lány után az utcán, akiknek az arcuk negyvenéves, legjobb esetben kortalan öregek. Mivé lett minden, ami természetesen szép lehetne?

Nem illik nekem is megkérdezni Nagy László után, hogy „*ki viszi át a szerelmet*”?

...de most Te futsz, szaladsz és verbuválsz, a könyvet meg nem írod.

Figyelmeztetlek, ez a kerek születésnap olyan évszám, ami után az összegzés következik. Érett férfikorba lépsz.

Kezdd el írni a könyvet! Elég a téma gyűjtésből! No jó, egy kis „visszakóstolásról” szó lehet még.

Ezért arra kérem az én Jó Istenemet, hogy a nagy mű megírásához tartson meg Téged erőben és egészségben, hogy futásod bevégezhesd. Te persze csak bizzál saját magadban, ahogyan szoktad, kedves ateista barátom, de azt már Te sem tagadhatod, hogy az én Istenem ott van a szép zenékben, a gyógynövényekben, a zöldekben és gyümölcsökben, borokban és minden igaz ölelésben.

Szeretettel köszöntelek,

Szlatényi Éva

A segítő filozófus

Én Gyöngyöspatáról kerültem fel, ahol már fiatalon is egyfajta cigányvezető voltam. Azért dolgoztam, hogy a helyi cigányságnak legyen ivóvize, iskolája, egy út, ahol szükség esetén a mentő bejuthat hozzájuk, és legyen legalább egy közös vécéjük. Abban az időben persze ilyenekért akár öt év börtön is járhatott, ha az ember nem vigyázott. De végül is szerencsém volt, kiemeltek, és felkerültem Pestre – ebben az időben futottam össze teljesen véletlenül Lajossal.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy én kilencéves koromban tanultam meg magyar parasztemberek-től írni, a porban tanítottak. Tizenhat évesen pedig megházasodtam, jöttek a gyerekek, építkeztem, először Gyöngyöspa-

tán, majd itt fenn – így aztán nem volt időm tanulni. Minden ebbéli hiányosságomat Lajos segítette és segíti ki, mindmáig.

Úgy húsz éve ismerjük egymást, talán 86-ban vagy 87-ben találkoztunk először. Már attól szerencsés embernek érzem magam, hogy találkoztam vele. A kapcsolatunk kezdetétől éreztem, hogy ez az ember fontos lesz nekem, szükségem van rá. Rengeteget tanultam tőle – és mára talán nem szerénytelenség, ha úgy gondolom, barátjának fogadott.

* * *

Lakva ismerszik meg az ember, tartja a mondás – és bár viccesnek tűnik, ez szerintem ránk is igaz, hiszen hosszú napokat töltöttünk együtt. Jártuk a vidéket, együtt kerestük fel a különböző cigány közösségeket, cigánycsaládokat.

Lajos nagyon sokat tud a magyarországi cigányság múltjáról, gondjairól, bajairól, őt nem lehet mindenféle ad hoc szövegekkel átejteni. Tud az ötvenes évek fekete-könyvéről, amit a cigányok kaptak megkülönböztetésül, akárcsak az 1966-ig fennálló áldatlan helyzetről, aminek

értelmében szinte önkényesen lehetett a cigánygyerekeket nevelőintézetbe vinni. És még hosszan sorolhatnám azokat a sötét dolgokat, amelyek a cigányságot a mai néhez helyzetbe szorították – szakképzetlenség, munkanélküliség –, de hadd ne folytassam.

A cigányok persze rögtön észrevették, hogy nem leereszkedve, távolságtartással kezeli őket, hanem valóban emberként fordul feléjük. Mindenütt igen gyorsan megszerették. Ilyenkor megnyíltak neki, elmondták gondjait, panaszaikat.

Épp ez az, amit mindenki tisztel benne: ahogy képes a másikra figyelni. Nem kis dolog ez, főleg, ha a beszélgetőpartner egy cigányember. De ő ezekben az esetekben is képes minden idegszálával a másik mondandójára figyelni, és nem félbeszakítva okoskodni – és a végén mindig segít.

Nem láttam még, hogy például sértésre sértéssel válaszolt volna. Inkább nyel egyet, és továbblép. Nem láttam még visszatámadni, kivétel nélkül észérvekkkel próbál eredményt elérni. Valahogy Lajosnak megvan az a képessége, hogy az első pillanattól bizalmat keltsen, vagy még inkább: árásson maga körül. Nagyon okosnak tartom, és valami képp mindig hiteles, amit mond, az ember úgy érzi, el *kell* hinni, amit mond – egyfajta nevelő típusú ember. Fantasz-

tikus háttértudása van, szinte habzsolni lehet a beszélgetések alatt a példáit, ugyanakkor a többséggel szemben belőle még nem tűnt el a másik ember tisztelete. Sok cigányember köszönheti neki a boldogulását.

Ugyanakkor nagyon határozott is tud lenni. Csak egyetlen példa, még a távoli múltból. Éppen Ózdra utaztunk együtt, amikor láttuk, hogy a rendőrök megbilincseltek cigányokat vezetnek – és Lajos szemrebbenés nélkül odalépett, hogy megkérdezze a rendőröket, miért is vannak ezek az emberek megbilincselve. Határozott és kemény volt... csak pislogtam. De azért ezt tapasztaltam ritkábban.

Persze azért láttam én őt bosszúnak is, olyankor akár nagyon mérges is tud lenni. Velem is megtörtént többször, hogy egy-egy odavetett véleményemmel erősen kihoztam a sodrából. De nála még ez is megfelelő formában történik. Nagyon ritka, hogy felemelje a hangját... és azt is inkább csak a saját példámon tapasztaltam, mert veszekedni is csak akkor látom, ha velem veszekszik. Na, rám azért fel tud fortynni: „*értsd már meg, hogy ezt így nem lehet!*”. De okos ember nem tart haragot – és Lajos okos ember, pillanatok alatt megbékül. Segít megfelelő formába önteni a véleményemet: „jó, jó, de ne így, meg talán jobb lenne úgy” stb. Ebben is rengeteget tanultam tőle.

Én hirtelen természetű, szókimondó ember vagyok, és ezt a Lajos máig képes tolerálni – ezen néha már én is csodálkozom. Nem is tudom, hogyan tudja mindig így megőrizni a józan ítélőképességét, a nyugalomát. Nagyon csodálom ezért, bár szerintem néha ki kell engedni a gőzt. Ő ennél jobb ember, ezeket a feszültségeket valahogy elintézi önmagában. Ugyanakkor a kritikáját is az ember szemébe mondja – és ez nekem nagyon imponál. Az ő visszajelzését mindig elfogadom, pedig én elég merev vagyok ilyen ügyekben.

Ahogy mondtam, vakmerő és gyakran hirtelen ember vagyok, a Lajos meg érdekes módon épp az ellenkezője: nyugodt, halk szavú, meggondolt. Talán pont ezért vagyunk jó barátok: ő a nyugalom, én meg a tűz. Egyébként folyton próbál is engem hűteni – „engedi rám a vizet”, miközben én lángolok. Én meg persze folyton incselkedem vele, hogy „pörögjön már” egy kicsit, de ő csak mosolyog ezeken a próbálkozásaimon, és a hóbortjaimon is csak nevet.

Nagyon szigorú morális elveket vall, ami persze még nem lenne nagy dolog, de ő ezeket be is tartja. És ez már több mint egyszerűen tiszteletre méltó.

Mióta bekerült a minisztériumba, kicsit kevesebbet találkoznak. De azóta is rendszeresen beszélünk telefonon – ha segítséget, tanácsot kérek tőle, még soha nem volt, hogy elutasított volna.

Most legutóbb is segített. Jelenleg a cigányválogatott edzőjeként és vezetőjeként tevékenykedem, talán elmondhatom, hogy nem is eredménytelenül. Most jöttünk meg Európa első kisebbségi futballkupájáról, Svájc-ból. Cigányok egész Európából csak mi voltunk – és szinte mindenkit megvertünk öt-hat góllal. A döntőbe is csak azért nem jutottunk be, mert sok volt a sérülés, és bírók sem igazán kedveztek nekünk (és most finom voltam).

És Lajos ebben is segített, részben neki köszönhetjük, hogy idáig jutottunk. Pályázatokat ír helyettünk, segít levelek, beadványok elkészítésében. Segít bármiben, amit meg kell írni, ebben mi nem vagyunk olyan jók. Elmondani elmondjuk, ami a szívünkön, de pontosan, szabatosan, hatásosan megfogalmazni, na, ahhoz a Lajos kell. Ő ebben szerintem utolérhetetlen. Fantasztikus tehetsége van abban, hogy néhány mondatban is körvonalazzon egy helyzetet, és rávegye a döntéshozót, hogy segítsen.

Egyébként talán kevesen tudják, de a Lajos nagyon szereti a focit, és ért is hozzá. Még engem is többször

meglepett – hogy mást ne mondjak, úgy sorolja a különböző korok magyar fociválogatottjainak tagjait, hogy én nem tudnám úgy.

De van valami más is, ami nagyon jellemző rá: senkitől sem fogad el semmit, még a legkisebb ajándékot sem, amit hálaképp adnának – még tőlem sem. Pedig én nem azért viszek neki ajándékot, mert le akarnám kenyekezni, vagy rávenni valamire – én tiszta szívemből viszem neki. Most is, hogy Svájcban voltunk focizni, és kaptunk pólókat, neki is szereztem és hoztam – de nem fogadta el. Ez egy kicsit persze rosszul esik nekem, mert ha már barátok vagyunk, akkor miért is ne fogadhatná el, nem? De, azt hiszem, ez is a szerénységével van talán kapcsolatban.

Többször viszek be hozzá barátokat, ismerősöket is, hogy ismerjék meg. Mert nagyon érdemes rá, ilyen ember kevés van. És eddig mindenki csak dicsérte. Ennek én nagyon örülök – olyan, mintha engem dicsérenének.

* * *

Mintha nem is húsz éve ismerném, hanem gyerekkorom óta, és úgy érzem, ezzel talán a Lajos is így van. (Egyébként szegről-végről földik is vagyunk, hiszen

mindketten Heves megyéből származunk. Büszke is rá, hogy kerecsendi, többször emlegeti.)

A családját is nagyon jól ismerem, akárcsak ő az enyém. Többször jártunk egymáshoz, ott voltak a lányaim lakodalmán is (bár táncolni ott sem láttam).

Lajos édesanyjával is jóban voltam. Kis törekeny asszonyka volt, hasonlított a nagymamámra. Ő is olyan kicsike volt, csak a nagymama fekete volt, ő meg fehér. Ennyi volt a különbség. Nagyon jól el tudtam vele beszélgetni mindig. És emlékszem, nagyon jól főzött.

Egyébként talán azt is kevesen tudják Lajosról, hogy ő is jól főz, ráadásul esetenként saját kezűleg szerzi be az alapanyagot is – merthogy gombászik. Nagyon ismeri a gombákat és imád utánuk járni. Többször voltam vele én is, de olyan gyorsan jár az erdőn, hogy egyszerűen lemaradok, alig lehet lépést tartani vele. Jó erőben van mind a mai napig.

A gyerekeiket is kiskoruk óta ismerem, továbbvizik azt a szeretetteli, becsületes hozzáállást az élethez, ami Lajos szüleit, a feleségét és persze őt is jellemzi. Szép család – és ez fontos. Mert szerintem csak az tudja a másik embert szeretni, aki szerető családban él. Ha a családban széthúzás van, az ember mást sem tud szeretni. Hiszen a

másik ember is a családot, egy tágabb értelemben. Isten
fiai vagyunk mindnyájan.

Tízezerből egy olyan van szerintem, mint ő – nagyon
megérdemli ezt a kis könyvecskét...

Mezei István

Az órizó kérdései

Ha van a diskurzusok küzdőterepén harcművészet, akkor annak arzenáljában a kérdéseknek külön helyet kell kijelölnünk.

A kérdések stratégiai rokonságot mutatnak a kardjuktól megfosztott, a fegyverviselés tilalma ellenére is védekezésre, harcra kényszerített gyalogszamurájok és a rablóktól szorongatott, rizsföldjeik védelmére kelő japán parasztok harceszközeivel. A törre vált dugványozó rudak, a cséplésre szánt láncos botok virtuóz forgatása szinte balletté, mesteri koreográfiává válik, a test *Marcell Mauss*-i értelemben vett technikájává, mely a ritka békés időkben is folytonos gyakorlatot, e készségek mívelését, és éber készenléletet igényel.

A kérdés harcművészeti helyiértéke, hogy a másik gondolatdinamikájának erejét használja ki. A másik állításának pusztán kérdező hanglejtésű elismertése is nagyon hatékony, néha minimális szórendi eszközzel vagy akár csak egy-egy fogalom mutációjával okozott hatás is felbecsülhetetlen értékű lehet kérdező módban.

A kérdés látszatra a bizonytalan, a segítséget kérő, tájékoztatást igénylő folyamodása. A költői kérdésben is ott rejlik a gesztus, legalább a kérdés idejére éljük meg bizonytalanságunk, még akkor is, ha a választ már régóta tudni véljük. Ilyen értelemben a kérdés egyben dramaturgiai eszköz, mitikus maszk és szertartáselem is. A kérdés lehetőség az ember valós gyermeki alapállásának helyreállítására, és mint ilyen, nagy erő lakozik benne, a kérdőjel szimbolikus ereje.

A kérdőjel bizony horog, s pedig fordított horog, ponttal a tövében. Látszólag meghajol a felkiáltó vagy épp a felszólító mód írásjele előtt. Valójában azonban megakasztja a gondolatfolyamot, időt teremtve az újragondolásra. A meghajlás alázata vegyül a magátólértetődőségek folyamatosságát kiakasztó, ütemváltó és sokszor akarva-akaratlanul is szünetet teremtő makacssággal.

A kérdezés szelíd, ártatlan és gyermeki, de előjeles és todalékos rokonai az információigényt hamar harci fegy-

verré tehetik. Élhet persze a hatalom is vele – mennyire mást jelent a „kikérdez” mint a „megkérdez” szóalak... Persze más a megkérdőjelez is, mint a megkérdez. Mert joga az alávetett és kiszolgáltatott, információszükségbe szorított kérdezőnek, hogy a kérdés jele a magátólértetődőt (l. még Gramsci hegemoniaelmélete) kiköccsentse, a kérdés megkérdőjelezéssé váljon. A magátólértetődőségek ugyanis csak ritkán a dolgoktól maguktól, és még kevésbé magamagunktól értetődnek.

A kérdés erejét szelídsége csak fokozza. A kérdések harcművésze ritkán kérdez kívülről. Talán a kívülről feltett kérdés ereje gyengébb is, a válaszoló elnéző fölényt megkíméli, és ki is lehet előle térni. Belülről kérdezni mélységet jelent: sorsmélységet és komolyságot. Hitele az azonosulás, a szelíd tudomásulvétel. Igen, elfogadom a térképet, a játékszabályokat, mert csak így képviselhetem azokat a veszteseket, akik kérdezőképtelen helyzetben vannak. Létük szenvedő igeragozás, és nem, vagy csak alig cselekvő mód, miközben szüntelen robot. Mindez az élet realizálásában, és testi folyamataiban egyaránt létszervező és létrontó logika. A kérdező tehát nem tehet mást, mint parasztszamarájként kötésig a rizsföldben állva veti közbe asszociatív-konnotatív – és kutyahűséggel következetes gondolati – dobócsillagait, ha hatalmi beszédet hall.

A harcmód egyszerű, de hatékony – nem lehet engedni a kimondott, leírt szó komolyságából. Ha ugyanis a szó – különösen az alkotmányba foglalt mondat – nem dekoráció valami egyéb felszínén, akkor mit kell kezdenünk például az olyan alkotmányos cikellyel, mint a 78-as paragrafus, mely szerint „A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.” Össztűzként hat ilyenkor a kérdések sora: „Kétségbe vonta valaki az egészséges környezet iránt érvényesíteni kívánt jogainkat?” „Mi az, hogy egészséges környezet? Mit biztosíthatnának ezen a téren a törvények? Jutottunk-e valamire a környezetvédelmi jogszabályokkal?” „Lehetséges-e valóságos emberi jog alkotmányos rögzítés (vagy inkább kalibrálás) nélkül?” „Vajon kitől remélhető az ilyen irányú ökológiai, technológiai, településfejlesztési, szociológiai, gazdasági és jogi kutatások szorgalmazása és finanszírozása?” „Tekintható-e közgazdasági folyamatnak a rendezés, mondván, hogy a kisebb emisszió majd csökkenti a környezeti terheltséget, és ezen túl legfeljebb az egészségügyi szervezésre (és ennyiben a költségvetésre) vár a még megmaradt kisebb panaszok kezelése?” „Esetleg a pszichiáterekre, hogy növeljék a mindenkori elégedetlenkedők »együttműködési készségét«, és az ideológusokra, hogy toleranciát prédikáljanak az elitnegyedek erdősávokkal titkosított kisebbsége iránt?”

„Kinek és mennyibe kerül a szennyezés csökkentése? Elég hatékony-e, kiterjed-e hatása tehát (vagy nem ez a cél?) mindenkire? Mivel kárpótolhatók a kimaradók (vagy ez föl sem vetődik?); megéri-e, mire hozzájuk is eljut a megoldás, mint egy segélycsomag? Mi a teendő az újabb, magasabban kvalifikált ártalmak belépésével szemben? Merőben elkerülhetetlenek? Akárcsak egyenlőtlen elosztásuk, mint induló feltétel a társadalmi csoportok közt?”

A kérdés egyszerre munkaeszköz és fegyver hát. A kérdés épp a bírált modernitás egyik legfontosabb eszköze, a tudomány első lépése, mert a kartézianus létkritériumban a „cogito” és a „dubito” ikerfogalmak, kérdés nélkül egyik sem képzelhető el.

A kérdező harcmódja változatos, van úgy, hogy a kérdészön nyilait csak a szöveg végén önti a tárgyára és a felelős társas világszeletre, mint a Baudrillard-i ihletű, tárgyválasztású munkájában teszi, ahol a tárgyak rendszere helyett a tárgyak rendetlenségével foglalkozik:

„Mivégre például ez az egész nagysorozatnyi káros termék?, s hol marad a valóban szükséges dolgok minőségi előállítás?, egyáltalán: szabad-e megkérdezni ennyi tapasztalat birtokában, s ki dönti el ilyen méretekben, hogy mi kell? Kinek számára elviselhetetlen, hogy valamit – alaposabban

körüljárva – egyszer csak megoldunk és mehetünk tovább? (Nem volna érdekeltté tehető egy nagyvonalú alkufolyamatban ő is, hogy ne gátolja a fejlődést – ami az övé, az az övé?) Milyen inger váltja ki a szükséglet érzetét, és miért épp az adott tárgystruktúrával próbáljuk kielégíteni a felkeltett igényt? Mennyiben belső tulajdonsága ma termékeinknek fogyaszthatóságuk mikéntje és mértéke? Vagy ki mindenkit támogat a vásárlással a fogyasztó? Ki szedi össze a kidobott pénzt? Mit tudhatunk az áruk ökológiai rentabilitásáról? Mi mozgatja a valóságos újításokat, és folyamatszerűen hogyan épül fel egy-egy új gondolat tárgyasulása?”

A kérdések csele abban áll, hogy a választ kereső olvasó szükségképpen bevonódik az írásba, hiszen önkéntelenül is keresni kezdi a válaszokat. A rébuszfejtő helyzetébe kerül, csakúgy mint a gyermekfolklór kedves verses talányaiban vagy József Attila költői rébuszaiban, ahogy Török Gábor értelmezi a Medáliákat. A közös talányfejtés stratégiai eredménye, hogy pillanatok alatt munkára fogja és hadrafogható értelmező közösséggé szervezi a szerzőt és a befogadókat, miközben illően megtestesíti a célpontba vett diskurzus képviselőit is.

A nevelésfilozófiai kérdések felfedik valódi kilétét, és a szamuráj légiók égi illetőségű bajtársai szeretettili pil-

lantással kísérik, valahonnan az égi Cseresnyés diófája alól ránköszönti pohárborát Karácsony és Németh László, együtt kérdezvén egy másik írásából: miért nincs ma a NÉKOSZ-hoz hasonló képződmény a magyar oktatási horizonton.

A magyar kultúráról feltett 77 kérdés kapcsán megírt 60 másik is valódi szociodrámaiba emeli az olvasót, és ha nem lenne foglalt a rémmese fogalma az író társ Czakó Gábor által a 77-es szám kapcsán, úgy mondhatnók 60 rém(fontos)kérdéssel zárul a *Sárfészek* valós kulturális önrendelkezésének felmérése.

A kérdező paraszti harcművészetének fegyvergyártó leleménye még a poétikus szóújítás, mely az elfogadott diskurzus mezőin elhagyott tárgyakkól hajlít, alakít ellenállhatatlan fegyverzetet, melyek maradandó sebet ejtenek még az állig felfegyverzett mainstreamereken is. Ilyen hatású a „világállamosítás”, „fekete társadalom”, „MIR-elit”, „elitharc”, „egyetlenutasság”, „személyes adósság-szolgálat”, „ideózás”, míg utalásos, transztextuális játéka visszavonhatatlanul tagozzák be a posztmodern irodalmi teljesítményei közé – ami azért fontos, mert az áldozatok oldalán álló, a velük pusztuló modernitás, és felvilágosult racionalitás fogalmaihoz, értékeihez is hű tud maradni kegyeletből és tisztességből.

Hogy mégis belülről kérdez globális szép új világunkban/tól/ról, az az új áldozatok azonosítása után köteles új szolgálat stratégiai eleme. A harcos tudomásul veszi a játékszabályokat, a valóságot, mint ahogy elfogadja az uralkodó bűvszavakat is, mint a „nyitott társadalom”, az „emberi jogok”, az „Európa jelöltség”, komolyan veszi a kijelölt tabuhatárokat, hogy aztán tükröt tartva, szembe-
sitse az uralkodó elitet saját tabusértéseivel. Mert tükör által a szállának vélt idegen test is gerendává válhat a szemben. Elutasítja az összeesküvéselméleteket, hogy aztán kíméletlen elemzést adjon az általuk jelölt *valamiről*.

Van ebben a szelíd komolyan vételben valami fegyvelmezően kényelmetlen az uralkodó diskurzusok körén kívül helyezkedő rebellisek, szellemi szegénylegények számára is. Idő kell ahhoz, hogy az éppen uralkodó diskurzusok, és elithatalmak valóságának, elfogadhatatlan realitásának felvállalásában az áldozatokkal való sorsvállalást felfedezzük. Ezért az őriző áldozatot hoz, és elmélyíti a lételemzését. Alapállása mélyen erkölcsi, és érthetőek a fenntartásai a könnyebb utat választó kívülállókkal. Nem hagyja el a sárfészek lakóit, nem szökik sem a pusztába, sem a lápvilág rejtekeibe, mert tudja: a „sárfészek” e kettő között a valódi helytállás terepe. Az őriző ezért marad parasztszamurajként az övéi között, a mindig leváltott történelem lemaradt túszaik között, akik munkájából a fürge

huncutok, az új elitek szövök új-régi valóságait, mindig behozhatatlan előnyüket újabb és újabb egzisztenciális GPS-sel optimalizálva.

Van a harcos alkatában azonban valami tudatos időnkívüliség is. Van valami a megszomorítottak és megnyomorítottak hivatalnok ruhában rejtő, de őrlélek-ként szolgáló szellemi szamurájában a pompeji katonából, aki a megolvadt poszt-posztmodern időformákat, szabályokat, logikát, erkölcsöt, önmérsékletet, szemérmet gőzpárává, füstté tévő lávafolyamával szemben áll szilárdan, elszántan és hűségesen – a tulajdonból és lehetőségekéből kiszorított hatmilliárd nevében, hogy a helytállást az időtlenbe emelje.

Baji Lázár Imre

Az idézetek Eff Lajos: Sárfészek (Budapest, 1998, Ökotáj Kiadó) című könyvéből származnak.

Infokommunikációs társadalmi kihívások

*Nemzeti felnőttoktatási program a felelet?**

Eff Lajos barátunknak ajánlom, közelgő kerek jubileumának megünnepléséhez való hozzájárulásként. Ha már hosszú éveket szolgált az oktatás frontján. Talán még nem késő!

A gazdasági indikátorok egyértelműen azt mutatják, hogy az *infokommunikációs elvű* társadalomszervezési időszak előszobájában állunk, amelyben az informatika és az elektronika uralkodik. Ez a komplex társadalmi-termeszeti koordináta-rendszer rövid időn belül lehetővé teszi, hogy a technikai közvetítő rendszerek tökéletesítésével jussunk majd ismét vissza a primer szektorok (alapvető létfeltételek megteremtését végző) egyeduralkodásához.

**A hasonló című, eredeti írás erősen rövidített, átdolgozott változata.*

Erre a szokatlan kihívásra úgy tudnánk felkészülni, hogy a lakosság lehető legszélesebb körével ismertetnénk meg a leendő infokommunikáció elvű társadalom lényegét. Talán jut majd egy nemzedéknyi idő arra, hogy a most kibontakozó, újszerű elvekre épülő társadalomban nagyjából behozzuk évszázados eredetű hátrányunkat a világ fejlettebb régióival szemben.

Esélyünk lehet erre, mert a magyar lakosság általános és átlagos tudásbeli felkészültsége, kulturális színvonala (tehát a szabadságjogok érvényesülését biztosító kulturális alap mennyisége és minősége) valószínűleg nem marad el olyan mértékben a gazdaságilag élenjáró országok lakosságáétól, mint amilyen különbség van a statisztikailag mérhető gazdasági mutatókban, tehát az anyagi alapokban. A hátrányból is előnyt lehet kovácsolni azáltal, hogy a fejlődési pályán kihagyhatjuk a máshol és máskor fölöslegesnek bizonyult kerülő utakat, zsákutcákat.

A nagy kérdés az, hogy mit kezdjünk a munkaképes korú (és fejlődőképes) lakosság azon nagyobbik részével, amelyik *nyelvtudásban, informatikában, gazdasági és jogi* téren – önhibáján kívül – eddig nem kapta meg az általános és középiskolában azokat a minimális ismereteket, amelyekkel felvértezve a világpiaci versenyben biztosítani tudná a megközelítően azonos színvonalú jövedelmet.

A munka melletti továbbtanulás világtendenciaszerű követelménye egyébként is előbb-utóbb kikényszeríti majd nálunk az egy életen át való ismeretszerzés elvének gyakorlati alkalmazását. Ezért célszerű olyan komplex oktatási-kulturális programokat kidolgozni, amelyek – az európai normákat követő rendszerek mellett – figyelembe veszik az ominózus egy-két millió magyar állampolgár korábbi hiányos és torz képzéséből eredő foglalkoztatáspolitikai probléma megoldását is.

Az országos méretű szellemi kapacitás-fejlesztéssel kellene áthidalni a múltból eredő képzettségi elmaradottság, elavultság és a kor igényeinek megfelelő munkaerő-struktúra közötti különbséget. Ez a totális továbbképzési program meghaladja a szűkebben értelmezett aktív és passzív munkanélküliség-kezelő eljárásokat.

Többet és mást

A szabadságjogokat alátámasztó, társadalmi szintű kulturális alapok részét képező humántőke infrastruktúrájának korszerűsítését elsősorban oktatási és kulturális módszerekkel, eszközökkel kell biztosítani. Ezeket kiegészítenék különféle emberi minőséget javító egyéb intézkedések, például lakásépítési akciók, telefonvonal- (ezáltal a

későbbi számítógépes) hálózat-bővítések, gépjármű vásárlási hitelkonstrukciók, nyári üdülési kampányok, korszerű élelmiszer- és ruházati fogyasztást elősegítő pénzügyi és technikai feltételek kialakítása, egészségmegőrző, betegségmegelőző akciók stb. Ez egyúttal erősítené a morális alapokon nyugvó gazdasági rendszerek kialakulását is.

Állítás: Élő robotok robotolnak világszerte modernizált globális gazdaságban.

Védekezési recept: „Erőltetett” kulturális tökefelhalmozási folyamatot kell sürgősen elindítani a munkaképes korú lakosság körében a speciális rabszolgaságból való kitörés érdekében.

Fő cél elsősorban a fix jellegű jövedelemben részesülő szellemi és fizikai alkalmazottak, valamint a tényleges és potenciális munkanélküliek, szellemi szabad foglalkozásúak szakmai tudásszintjének a világpiaci követelményekhez való – gyorsított ütemű – igazítása. Így csökkenthető a modern bér- és hitelrabszolgaságból eredő külföldi és hazai függőség, tehát az országos méretű kiszolgáltatottság a globális és a kistérségi tőkétől, amely főleg az olcsó, de még elfogadható minőségű, bedolgozó típusú, gépi robotot kiváltó munkaerő felhasználásával működteti a – többnyire általa exportált – elavult technológiát.

A humántőke-készlet átstrukturálásával és növelésével arányosan kellene javítani a foglalkoztatottsági rátát, a vi-

lágpiacon is versenyképes termékek gyártására és szolgáltatások végzésére alkalmas munkahelyek közvetlen állami és önkormányzati indíttatású, késztetésű létesítésével (társégfejlesztési beruházások finanszírozásával).

A valódi és relatív szegénységben vergődő ország lelki újjáépítéséhez a köztes helyzetű államnak sokkal nagyobb – főleg kezdeményező – szerepvállalással kell hozzájárulnia. Mielőtt – célzatos külső tanácsokra – tendenciaszerűen kivonul a szociális-oktatási-kulturális szférából (államháztartási reform ürügyén), szinte hiperaktivitással kell visszaterelnie a gazdaságot a normális kerékvágásba, az egészséges növekedés, fejlődés feltételeit megteremtve.

Magas színvonalú, piacképes javakat előállító reálgazdaság nélkül a vágyott tartósan dinamikus pénzügyi és kereskedelmi egyensúlyt képtelenség megteremtteni. A statikus, rövid távú pénzügyi stabilitás erőltetése csak játék a számokkal, vagy rossz esetben az életviszonyokat romboló hitelcsapdához vezet. Jól működő reálgazdaság nélkül magas a nyílt (vagy a burkolt) munkanélküliség, amelynek szociális alapú többletköltsége jelentősen megdrágítja a magyar árukat az államháztartási mérlegek szintjén.

A jövőt megalapozó, döntő kitörési lehetőség tehát a reálgazdaságban van, amelynek ilyen szempontból része a kultúra, az oktatás és a tudomány is!

Nemzeti felnőttoktatási program

A magyarországi mélységű és mennyiségű struktúraváltás súlyos feladatai nem bízhatók kizárólag a piaci mechanizmusokra. Különösen akkor nem, ha azok olyan kezdetlegesek, tökéletlenek és torzak, mint a mostaniak. Az eddig kevés eredménnyel járó klasszikus állami beavatkozásokat fel kell erősíteni, gyorsítani, természetesen piacokonform keretek között.

Nemzetközi tapasztalatok adaptálásával, elsőnek állami befektetésként minőségorientált és akkreditációsan garantált *nemzeti felnőttoktatási programot* kellene kidolgozni és megvalósítani.

Ennek a talapzatát – többek között – az *idegen nyelvi, az informatikai, a gazdasági és a jogi* alapismeretek tömeges méretű elsajátítása, tréningyszerű begyakorlása jelenti.

Egyre eredményesebben honosodtak meg az utóbbi néhány évben a távoktatási, e-learning, b-learning módszerek, az open university típusú megoldások, tökéletesedtek a népfőiskolai tanfolyamok, bővültek a nonprofit szervezetek és magánvállalkozások oktatási és munkahelyi tréningyszerű szolgáltatásai, a hivatásos felsőoktatási intézmények általában felújították a felnőttoktatási tevékenységet, a munkanélküliek átképzésére szakosodott szervezetek is kialakították a metodikájukat. Ezek a kez-

deményezések reményt keltőek, azonban szétapróztak, összehangolatlanok, forráshiányosak, sokaknak megfizethetetlenek, és nem fűződik hozzájuk erős érdekeltség.

Összhangban a központi és a helyi felsőoktatás-fejlesztési elképzelésekkel és a középfokú oktatási programokkal, az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök és módszerek továbbfejlesztésével, valamint más oktatási típusú projektumokkal egy önálló jelentőségű komplex **felnőttoktatási programot** lenne célszerű sürgősen ki-munkálni. Ennek menedzselésére létre lehetne hozni egy új közigazgatási szervezetet, vagy a jelenlegi munkaügyi átképző, továbbképző központokat át kellene alakítani egy decentralizáltan szervezett, de országos hatáskörű, speciális nonprofit célszervezetté, amelynek alapítói és irányítói az érintett kormányzati és önkormányzati, illetve munkaadói és munkavállalói szervezetek lehetnének (de bővebben értelmezve a munka világában kialakított **tripartit** jellegű funkciókat).

Az alapítók által rendelkezésre bocsátandó hazai és EU-s forrásokat kiegészítenék: a szolgáltatásokat igénybe vevők méltányos költségtérítései, hozzájárulásai, a különféle állami pénzalapoktól és alapítványoktól pályázatokkal elnyert támogatások, felajánlott hazai és külföldi adományok, segélyek, valamint, szükség esetén állami garanciával felvett hitelek. Az elosztási rendszerrel azonban

gondoskodni kellene a kiegyensúlyozottan működő és sokszínű érdeket megjelenítő döntéselőkészítő és döntéshozó fórumokról, hogy ne lehessen kisajátítani ezen forrásokat egyetlen vagy kis számú elitcsoportnak.

A felnőttoktatási program résztvevői számára az időközönkénti megjelenés, konzultáció, beszámoló mellett a korszerű otthoni tanulást elősegítendő, a résztvevők ingyenes használatra kapnának egy standardizált számítógépes konfigurációt, amelyet aztán a sikeres vizsgák után kedvezményes áron megvásárolhatnak. Az interaktív multimédiás funkcióval rendelkező PC-k alkalmasak lennének az önálló otthoni tanulásra, amelyet video- és hangkazettás taneszközök egészítenék ki. A tankönyvek és jegyzetek szerkesztésénél is követelmény lenne az autotréningre való alkalmasság. A tömeges tanulás otthoni – távoktatási típusú – feltételeinek megteremtésével egyszerre lenne költségkímélő és hosszú távon hatékony ez a speciális felnőttoktatási rendszer.

A *világméretű helytálláshoz* nélkülözhetetlen általános alapismeretek pótlólagos megszerzése után és mellett (az emelt szintű kommunikációs képesség birtokában) a speciális szakismeretek intenzív elsajátítása jelentheti a továbbképzést a felnőttoktatási rendszer keretei között. Véltetően a kelendőbb foglalkozások iránt

nő meg a kereslet, ami hozzájárul az átlagos versenyképesség javulásához.

Ez növeli a külföldön és belföldön egyaránt jó áron eladható áruk és szolgáltatások volumenét, ugyanakkor a képzettebb munkaerő jövedelmi pozíciója is javul (enyhít a szegénységén, felzárkózik, vagy elindul a gazdagodás útján).

Ez a *kettős pozitív spirál* mozdíthatja el leginkább a régóta vágyott gazdasági növekedés útjában álló jelentősebb akadályokat, anélkül, hogy komoly feszültség keletkezne a pénzügyi egyensúly környékén, és az ökológiai viszonylatokban.

A felnőttoktatási program keretében tanulásra, továbbképzésre kész, ezért áldozatot vállaló munkaerő lehet vezető, lehet beosztott, lehet fizikai munkás. A hiányzó alapismeretek elsajátítása után – értékesebb munkaerővé válva – *komoly esélyt kap a középosztálybeli rangjának eléréséhez vagy megőrzéséhez.*

A nyelvet beszélő, számítógépet kezelni tudó, gazdasági és jogi alapműveltséggel rendelkező munkaerő ma még többnyire hiánycikk, de az eljövendő infokommunikációs elvű társadalomban már ezen ismeretek birtoklása és alkalmazása minimumkövetelmény lesz.

Külön szerencse, hogy a hátrány csökkentésére most kínálkozik esély, amikor egy komoly *technológiai korszak-*

váltás előtt áll a fejlett világ, és nekünk – felkészült munkaerő-állománnyal – módunkban állhat a legkorszerűbb technikát is befogadni, megtakarítva ezzel a fejlettségben előttünk állók néhány közbülső lépését. *Egyébként is olyanok az ország adottságai, hogy jószerivel csak a humán erőforrásainkban reménykedhetünk.*

A munkaigényes és fejlett technikát egyidejűleg felhasználó termékgyártás és szolgáltatás jelenthet valódi perspektívát nekünk is, ahogyan az előző technológiai korszakváltás előtt a japánoknak jelentett lehetőséget ugyanez a kombináció. Ők éltek is vele. (Amihez persze azért más is kellett.)

A képzettebb munkaerő nem csak kvalifikáltabb munkavégzésre válik alkalmassá, de lakásigényének szintje is megnő. Ha ez tömegesen jelentkezik, akkor szükség lesz a szisztematikus *mobilitást, belső nyitottságot* elősegítő megoldásokra. A többszörös (láncreakciójú) lakáscserék lebonyolítására alkalmas mechanizmusnak megfelelő szervezeti, jogi és pénzügyi kereteket időben kell kialakítani, hogy elkerülhetők legyenek a mostani buktatók. Jó lenne a lakáscsereprogramot kiegészíteni egy hozzá illeszthető, szociális alapú lakásépítési programmal, mert így erősödne a mobilitás is. Hitel- és adókedvezmény a megtakarításoktól függően járna. Esetleg további preferenciát jelenthetne az, ha valaki párhuza-

mosan bekapcsolódna a felnőttoktatási programba.
(Vagy fordítva.)

Lehet, hogy lennének olyanok is, akik elégedettek a lakáskörülményeikkel, de szívesen cserélnének autót, vagy vennének újat, ugyanakkor elegendő forrás hiányában esetleg erre nem lenne módjuk. Kérdés, hogy az akkreditált felnőttoktatási programot sikeresen elvégzők – ösztönzőleg – kaphatnának-e valamilyen egyedi vásárlási (hitel) kedvezményt autóra, amely pár év múlva már nem tekinthető luxuscikknek – sokkal inkább munkafeltételt javító munkaeszköznek. Ennek forrásáról részben költségvetési, részben – paritásos alapon szervezett – szponzori pénzből kellene gondoskodni.

Gábor József

Egy orosz harmadikutas

*(Vázlat Igor Safarevicsről
és az ökológiai gondolkodásról)*

*Eff Lajos barátomnak,
az ökológiai eszme hívének ajánlom*

Ha meghalljuk a harmadik út kifejezést, elsősorban a népi írók mozgalma és törekvései jutnak eszünkbe: mindenekelőtt Németh László, aztán Kovács Imre, Veres Péter, Erdei Ferenc, Féja Géza, Bibó István, meg persze a nevükkel fémjelzett mozgalmak, politikai szerveződések. Hogy mit értünk harmadik úton, az némileg benne rejlik a szókapcsolatban. Ha van harmadik, értelemszerűen van első és második út is. Durván leegyszerűsítve arról van szó, hogy a magyarság számára sem az első út, a kapitalizmus, sem a második, a szocializmus nem járható, ezek helyett történelmi alkatunkhoz, sajátos történelmi-politikai helyzetünkhöz és érdekünkhöz idomított, mindkettőtől eltérő, ezeket ötvöző harmadik utat kell találnunk. A történelem megghiúsította ezt az elkép-

zelést, s bár a rendszerváltoztatás idején, elsősorban az MDF háza táján felbukkantak harmadikutasnak tekinthető próbálkozások – ilyennek tartom például az MDF-piacot –, kijelenthetjük, hogy a magyar közgondolkodásban mára háttérbe szorult ez a jobb sorsra érdemes eszmeiség. (A FIDESZ, a napjainkban egyetlen hatékony konzervatív erő politikai filozófiájára egyoldalú atlantizmus jellemző.)

Ha manapság nálunk nem is hódít a harmadikutas gondolat, Oroszországban van egy jelentős gondolkodó, akitől – a hajdani magyar elképzelésektől függetlenül, azokat nem ismerve, azoktól némileg eltérő formában – nem idegen ez az idea: Igor Safarevicről van szó. Igor Safarevics matematikus csodagyerekként kezdte pályafutását. Tizenhét évesen befejezte az egyetemet, és huszonhárom éves korában már a matematikai tudományok nagydoktora volt. A Kolmogorovot és Pontrjagint követő orosz matematikus nemzedék legkiválóbb képviselője ő, aki fénykorában jelentős hatással volt nemcsak a szovjet-orosz, hanem az egyetemes matematika fejlődésére is. Nevéhez számos emlékezetes eredmény fűződik a számelmélet és a geometriai algebra területén. 1900-ban, a párizsi matematikai kongresszuson David Hilbert kijelölte a huszadik századra váró, akkor megoldhatatlannak lát-

szó legfontosabb feladatokat. Ezek közül egyet Safarevics oldott meg. Tehetsége annyira kétségbevonhatatlan volt, hogy bár nem lépett be a kommunista pártba, ragyogó karriert futott be: harmincöt éves korában, 1958-ban a Szovjet Tudományos Akadémia levelező tagjává választották, 1959-ben Lenin-díjat kapott, s számos külföldi akadémia és tudományos társaság hívta meg tagjai közé.

A káprázatos karrier azonban hidegen hagyta – nem az érvényesülési vágy, hanem a lelkiismerete vezérelte. Ennek következtében az 1960-as évek végén pályája éles fordulatot vett. Egyre gyakrabban hallatta hangját társadalmi és politikai kérdésekben. Szolzsenyicin és Szaharov társaságában magától értetődő természetességgel nyilvánosan elítélte az emberi jogok szovjetunióbeli megsértését, tiltakozott a kommunista rendszer ellenfeleinek kényszerű pszichiátriai kezelése ellen, bírálta a pravoszláv egyházat ért támadásokat. Az életét kockáztatta, de világhíre megmentette a lágertől, „csak” egyetemi katedrájától fosztották meg. (Szerénységére és emberségére jellemző, ahogyan a vakmerő kiállását firtató újságírói kérdést ütötte el: „...fiatal koromban szerettem utazni. Hegymászással, hegyi turizmussal foglalkoztam. Lépten-nyomon előfordult, hogy egy-két napig szakadó esőben voltunk. A börtönt és a lágert egy elhúzódó hegyi utazásnak képzeltem el.”)

Az 1970-es évektől kezdve egyik legfontosabb feladatának azt tekinti, hogy segítsen megtalálni az Oroszországot a kommunizmus zsákutcájából kivezető utat. Töprengéseinek első eredménye az 1977-ben Franciaországban (!) megjelent, s azóta számos világnyelvre – és magyarra is – lefordított, több kiadást megért, *A szocializmus mint világtörténelmi jelenség* című könyve. Alaptétele az, hogy az emberiség történetében a szocializmus mindig az öntudatlan halálvágy megnyilvánulása volt, s mindig katasztrófákhoz vezetett. Szintén nagy visszhangot vert 1989-ben megjelent alapvető tanulmánya, a *Két út egy szakadékba*.

A peresztrojka idején a szocialista táborban – a Szovjetunióban ugyanúgy, mint nálunk – boldog-boldogtalan a kapitalizmus áldásairól áradozott: egykori ádáz ellenfelei, a kommunisták csakúgy, mint az antikommunisták. Ebben a felfokozott kapitalizmus-várásban jelent meg Sáfarevics fentebb említett cikke, amelyben – ezúttal is az árral szemben úszva – azt fejtette ki, amit a cikk címe nagyon szemléletesen előrevetít, hogy nemcsak a szocializmus, hanem a hőn áhított kapitalizmus is szakadékba vezet.

Az akkor szerfölött hihetetlennek tűnő, mára viszont a mi esetünkben mindenképpen Kasszandra-jóslatnak bizonyult kijelentését nagy vonalakban a következőkép-

pen foglalhatjuk össze. Mindkét, látszólag egymással homlokegyenest szembenálló rendszer ugyanannak az egységes technológiai civilizációnak a két változata. „Mindkettőhöz a falvak tömeges megsemmisítése és kirablása, az emberek városokba történő kolosszális mértékű koncentrálása, az élet mind több területén az emberek technika által történő kiszorítása és pusztító ökológiai válság köthető.” Mindkettőnek célja a természet leigázása, és nem a természettel való együttélés. Mindkettőnek sajátossága a mértéktelenség, hogy nem ismeri saját határait. Gazdaságuk csak akkor fejlődhet, ha mértéktelenül növekszik. Miközben problémáikat igyekeznek megoldani, egyre újabb és súlyosabb problémákat idéznek elő. Például, az energiaéhséget leküzdendő kifejlesztették az atomipart, amely aztán még súlyosabb, még nehezebben megoldható feladatok elé állította a tudományt. Elég, ha csak Csernobilra gondolunk. Nem véletlen, hogy a két rendszer oly könnyedén alakult át egymásba a rendszerváltásnak nevezett időszakban.

Safarevics nem csupán történelmi-tapasztalati alapon veti el azt a gondolatot, hogy az emberiség csak a szocializmus és a kapitalizmus között választhat, hanem filozófiai megfontolásokból is. Gondolatrendszerének egyik lényeges eleme, hogy elutasítja a mechanikus gépekre jellemző kettős rendszereket, amelyeknek csak két állapota

van: a bekapcsolt vagy a kikapcsolt. Tagadja, hogy az életben, a történelemben csak két lehetőség közül választhatunk. Meggyőződése, hogy a valóság és a történelem számtalan lehetőséget és variációt kínál, s ezt a gazdagságot nem szabad két lehetőség közötti választásra szűkíteni.

Safarevics nem annyira önhitt, hogy pontosan meghatározza, aprólékosan kijelölje, ha tetszik, megjósolja, milyennek kell lennie a járható harmadik útnak, de támpontot ad. Ennek az útnak mindenekelőtt összhangban kell lennie a természettel, figyelnie kell az ökológiai hatásokra, a természeti környezetre. Ezen újfajta szemléletmód legtermészetesebb, ma még többé-kevésbé megfigyelhető előzménye a paraszti világkép. (Érdeemes megjegyezni, hogy nem a faluból kiszakadt ember nosztalgikus visszavágódásáról van szó. Safarevics mind apai, mind anyai ágon városi, értelmiségi családból származik.) A harmadikutas ökológiai gondolkodás sokat meríthet az indiánok, az afrikai és a dél-amerikai természeti népek tudásából, hagyományaiból is: „Csak ha együtt összegyűjtjük ezeket a még meg nem semmisített kincseket, lesz esélyünk arra, hogy megtaláljuk a technológiai civilizáció alternatíváját, s megmeneküljünk a technológiai haláltól.”

Az 1980-as évek végén Safarevics azért tartotta ébren a harmadik út kérdéskörét, mert szeretne volna megóvni Oroszországot a Nyugat utánzásától, mondván, hogy azt az utat, amit a Nyugat több száz év alatt járt be, hazája nem rohanhatja végig pár év alatt, mert így a kapitalizmus vívmányaiból nem részesülhet, neki csak a salakja juthat. Safarevicsnek egyébként is meggyőződése: 1917-től kezdődőleg a nyugati civilizációs kör azért nézte részvétlenül, hogy a kommunisták tönkreteszik a hagyományos Oroszországot, mert hazája a huszadik század elején saját fejlődési úton indult el, s ezzel akadályozta a technológiai civilizáció terjedését. A kommunisták – a Nyugat hallgatásától övezve – az 1930-as években éppen azért számolták fel a parasztságot, mert önálló, szerves kultúrája volt, mert a parasztság „munkája összekapcsolja az embert a Természettel és a Kozmosszal”, s ez a világszemlélet útjában állt az embereket külső erőknek kiszolgáltató, automatává alacsonyító történelmi folyamatoknak. Ezzel magyarázható az az abszurd tény, hogy a szovjet kommunistákat nyugati kapitalisták támogatták. Természetesen Safarevics nem szemellenzős Nyugat-gyűlölő, tisztában van a nyugati civilizáció jelentős vívmányaival is, valamint azzal is, hogy a technológiai gondolkodást nem a földrajzi hely határozza meg, s jócskán idéz orosz szerzőket is. Példá-

ul Gorkij arról ábrándozott, hogy az orosz falvakban lakó „nehézkés és szörnyű emberek kihalnak, s a kenyeret laboratóriumokban fogják termelni”.

Safarevics szerint a válság megoldása keserves és hosszan elhúzódó folyamat lesz, melynek szakaszait, lefolyását bajos megjósolni, de az biztos, hogy sikerrel csak akkor kecsegtet, ha mai életvitelünket, gondolkodásunkat gyökeresen átalakítjuk. Kiütként radikálisan új, az ökológiai gondolkodással összhangban levő, de azon túlmutató, a metafizika irányába elmozduló szemléletváltást javasol: „...problémáink megoldásának útja ne a külvilág terhére történjen, hanem belső lelki erőink terhére. A külvilági források korlátozottak, de a lelki erők korlátlanok – éppen ez az a korlátlan energiaforrás, amelyet a nyugati világ folyton igyekszik megtalálni: hol az örökmozgóban, hol a termonukleáris energiában.” Safarevics lényegében ugyanazt mondja, amit a huszadik század egyik legjelentősebb nyugati gondolkodója, Heidegger úgy fogalmazott meg, hogy már csak egy Isten menthet meg bennünket.

Babus Antal

A túlcsordulás szépsége

Mottó:

Egyszer egy ember, miközben át akart vágni a vadonon, szembe találkozott egy tigrissel. Futásnak eredt, de hamarosan egy szakadék pereméhez érkezett. Hogy mentse az életét, elkezdett lefelé mászni egy indán. Ahogy mászott lefelé, két éhes egér, egy fehér és egy fekete, rágni kezdte az indát. Amint lenézett a mélységbe, megpillantott egy másik tigrist, amint éppen prédára les. A sziklafal repedésében észrevett azonban egy epret. Az indán lógva leszakította a gyümölcsöt, megette, s így szólt: „Ó, milyen finom zamatos ez az eper!”

Nem vagyunk egy generáció, nem is egyfelé járunk a mindennapokban, alapvetően az írásaidon keresztül ismerlek, Lajos. Ami – lássuk be –, nem egyszerű út (hozzád).

Biztos ismered azokat a logikai feladványokat, amelyekben a megoldáshoz csak egyetlen út vezet: az, amelyik az embertől megköveteli, hogy elvesse előzetes ösztönös elképzelését a feladvány lehetséges megoldási halma-

záról. Azaz amely kivezet a logikai feladvány logikájából, majd – ha sikerül a dolog – visszatérve egy magasabb szintre emelve magát a feladványt, megoldást hoz. (Igazi Gödel-i helyzet, nem?)

Nos, valahogy így vagyok az írásaiddal is.

Elolvasom egyszer – nyelvi bravúrok tömkelege: szemantikai és szintaxis sziporkák. Na jó, de akkor hogyan is van? Akkor ez vagy az a szó most hová is mutat (ki) a mondatból? Az egyik mondat itt elindul erre, a másik meg... épp onnan kezdi, ahonnan az egyikkel már elvezettél. Aztán jön egy leheletfinom utalás (ilyenkor mindig bajban vagyok – a legjobb esetben is komoly teher az azonosítás), ami ráadásul az egészet inverzbe fordítja: Platónból Arisztotelész, oda s vissza.

A szövegfolyam meg áramlik tovább, bennem marad a feszültség. Aztán tíz sorral lejjebb két szó kikacsint egy teljesen másfelé kigyózó gondolatból, és revelatív erővel feloldja a feszült várakozást.

Először az jutott eszembe, hogy a koanokkal kellene valahogy párhuzamba állítani a szövegeidet, mert olyan „koanszerűen keletiek”. A koan-versikék, történetek mindig többet jelentenek, mint amennyit jelentenek. Hozzáértők azt tanácsolják, hogy egyszerre csak keveset olvas-

sunk belőlük, és ne keressük bennük *azonnal* az értelmet – az majd csak később ugrik be (esetleg jóval később). De, bár azt hiszem nem lehetetlen a két szövegtípus összevetése, az én kapacitásomat most meghaladja (maradt belőle a mottó – aminek rímelve a szövegeid mögött meghúzódó alapálláshoz maga is jelzi a lehetőséget).

A koan rokona a rejtvénynek (megint csak olyan Gödel-i, megvilágító-transzcendáló értelemben). Nem a „valóságot” mutatja, hanem annak valamiképp a léthez változtatott képét – akárcsak a szintén keleti eredetű *parabola*, de ez utóbbi Európában jóval gyakrabban használatos, jobbra tanító történetek képében. Igen, azt hiszem, ennek az ízet érzem az effszövegeken.

Izgalmas szó ez a *bolos-volos*. Valami olyan jelentéssel használták, hogy szétterít, kivet, kidob, mondjuk halászás közben hálót. (Az egykori görögöknél mai szemmel nézve még meglepően erősen kötődtek a *mindennapi* gyakorlathoz a *Teljes* közelítésére alkalmazott kategóriák, a szétválás majd csak a már „kicsit kevésbé ősnyelv” latin esetében indul el.)

Kis túlzással az is megkockáztatható, hogy ezzel a görög szóval végigkövethető a teljes európai szellemi élet, szellemi elit útja. Szün-bolosz, para-bolosz, dia-bolosz (a sorrend időről-időre tetszés szerint változtatható).

Kapásból persze azt írtam volna, hogy a szünbolszig kell eljutni, az a tetőzet. De megint megtorpantam – talán mégsem. Ha a „nyugati történetre” építünk (bármit is jelentsen ez most, és persze mi másra is építhetnénk), akkor talán nem állunk messze az igazságtól, ha inkább a para-bolszra tesszük a voksunk (ahogy Te is).

És ez annál inkább igaz, minél mélyebbre merülünk a modernizáció fedőnevű társadalmi játszmába. Ebben a gépiesedő, hivatalosodó, lélekelvonó *algoritmizáló* folyamatban a para-bolsz képezheti tán az egyetlen életigenlő ontológia alapját, a szükséges legelső lépést: a kérdezés, a kritika, a mentesülés (jó esetben: mentesítés), a kilépés lehetőségét.

A parabola furcsa, kétélű, vonzó-taszító távolsága a *rendszer*től szarkazmus, irónia képében-érzetében jelentkezik. Az egyik oldalon a valóság (?), realitás (?), míg a másik oldalon a léthez kötődő morális gondolati építmény.

Bár tételesen végiggondolt útról van szó (épp ez feszíti ki a parabola ívét), mégsem ettől lesz a dolog parabolisztikus. A parabola távolságát a léttől elszakadt valóságtól – a parabola és a „dolog” közötti távolság feszültségét – egyetlen tényező adja, és adhatja: a *morális* tartás, a szavak erkölcsi fedezete (tehát a Szerző).

Valami ilyesféle jellemzi a te írásaidat is, ha jól látom. A hitelét a mögötte lévő ember adja. Nem, nem is hitelről van itt szó, hanem tán egyfajta kötőanyagról, ami egyben tartja ezt az ív-utat. Így lehet a szöveg egyszerre gúnyos, távolságtartó, és meleg-megértően emberközeli.

Nem is lehet megoldást találni, csak rajtad keresztül (azért ez megint csak nehéz ügy... amikor aztán mögé képzelem a szerzőt, és a mondatokat a jellegzetes effeshangsúllyal hallom, egyszerűbbé válik a dolog).

Ez a *személytől-el-nem-választható* hermeneutikai kör – akárcsak egyébként a parabola maga is – kétezer évvel ezelőttre vezeti vissza az embert (és persze sokkal régebbre, mert az a kor, még ha eltűnedezve is, de *közvetlenül* kötve volt még sokkal régebbi korokhoz).

Aztán a középkor után (persze meg már ott is szép lassan, de hogy mikor, amikor az arisztotelianus logikai rendszer átvette a logoszra épülő diskurzustól a hegemoniát?) szép lassan, de megállíthatatlanul eltűnt az *ember* a beszéd, az írás mögül. (Vicces, hogy épp akkortájt, amikor a szövegek végén elkezdett megjelenni a szerző neve – vagy ez utóbbi épp ennek a folyamatnak az eredménye lett volna?)

Aztán a múlt században a tényadatok piederesztálra állításának időszakában egy bécsi gépészmérnök megírta

logikai-filozófiai traktátusát, és azt állította, hogy a nyelv immár önmagában forog, beszélni csak arról érdemes, amiről (a logikai *rendszeren* belül) lehetséges. S így ez a máig tartó nagy nyelvi pörgés-forgás teljesen elfeledtette velünk a nyelv és az Ige kapcsolatát – amelyek, ugye, épp a nyelvet használó Lélek-Emberen át kapcsolódhatnak egymáshoz, de hát ő meg nincs ott, csak a neve (Egója). (Az igazsághoz tartozik persze, hogy Wittgenstein késői korszakában már teljesen máshogy gondolkodott a nyelvről, de oda már nem követte őt a század első felének pozitív filozófiai vonulata.)

Előbb az inverz kettősségeket, most pedig a logika-logosz középkori vitáját idézve szinte megemlítettem Ágoston-Tamás évszázadokon átlibbenő kettősjátékát is, de hát ezt – kicsit ismerve „szövegtéged” – mégsem tehetem, mert egyből kinevetnél. Ez a szakrális – hát még az ezoterikus (még ha keresztény is) gnosztikus, mágikus etc. – alapállás valahogy nem a te vidéked. Vagy ebben is tévednék?

Mert furcsa geometriája van a szellem vidékeinek. Ebben a görbült térben az egymástól fényévnyi távolságra lévő alapállások mikronnyira közelíthetik egymást komoly (nem, inkább szarkasztikus) kisüléseket előidézve. (Kapóra jön a borító. Épp Püthagorasz beszélt ilyen te-

rekről – illetve öt beszélgetik ilyenekről az utódok, hisz a mágus csak kerten belül mondta el ezoterikus ismereteit.)

Nem ugrik most éppen be, hogy melyik huszadik századi nagy mondta, hogy a következetesen- értsd szigorú logika alapján – végigvitt ateizmus lebegése a transzcendens nyílását eredményezi, és jobban közelíti Istent, mint a humbugvallás és a mindennapi hit. (Már megint a fizikusok ülnek nyeregben. Furcsa ez. Az ember felületes módon azt jósolná, hogy így a Vízöntőben meggyengül a modernitás-anyag-ész világot szülő fizika, és tessék: az új Ég új Föld megteremtésében is sok szempontból vezetni látszanak, elég csak az oxfordi matematikai filozófia közleményeit meggusztálni.)

Koanszerű, parabolyszerű, lélekközeli, morális ateista-transzcendáló – hát ezzel nem igazán sikerült közelebb jutnom a szövegszülő emberhez (bár kicsit talán mégis). Kellene valami egyértelműbb kristályosodási pontot találnom mindezek súlypontjául.

Csak a kérdés a valódi filozófia. A jó kérdés a Teljességhez kötődik. A válasz, a felelet nem a teljességhez, hanem a részhez, és – néhány lépcsőn keresztül – a hübriszhez kötődik (ez persze így nem igaz, de azért kicsit igen).

Rendszerekre, mint gondolati építményekre (hát még a megvalósultakra) meg főleg igaz lehet mindez, hiszen a rend-szer nem elégszik meg a válaszokkal, de továbbmegy, és zárttá kapcsolja azokat: válaszvilágokat („egyetlenutakat”) szerkeszt.

Érdeemes lenne egyszer ebből a szempontból is végignézni a rendszergondolat történetét. Szerintem nagykorúvá válása közben sokkal inkább kötődött a hatalomhoz, mint a megismeréshez (és nemigen látok lényegi különbséget az azt részben megújító szervezet-, és a ma divatos hálózatelmélet esetében sem.)

Az élet túlcsondul minden serleg peremén, mondta Paszternák, aztán, miközben egyik kezével beintett a szovjethatalomnak, párhuzamosan a másikkal a Nobel-díj bizottságnak mutatta ugyanazt. Rendszert ellenrendszerrel orvosolni? Öntelt vakság, vak önteltség (és, persze, gyakorlati szükségszerűség. De antropológiai megalapozottsággal? Vagy csak a 'modernitás' fedőnév alatt isten tudja honnan ideáramló, feltároló tudás-alkotás sajátja?).

A sokszínű, sokféle burjánzó élet-mondat követhetetlen-titokzatos erejével, illetve nem is saját erejével, hanem valamilyen szellemi erő beengedésével, meghívásá-

val: ez lehet a kiút. A logika megtörése (de mely logikáé?), ám egyúttal valamiféle minta követése.

Igen, az élettelen szikárság megtörése, ez az életszerű *túlcsordulás* lehet az, ami az effszövegek szépségét adja (számomra bizonyosan). A mondatok minduntalan kimutatnak a rendszerből – öntörvényű rendszer-telenség, de talán találóbb úgy, hogy *rend-szertelenség: minta-játék*.

Ha az ember nem lel szabályszerűséget, lehet, hogy épp az a szabály, hogy nincs szabály, csak a Morális Társással Követett Titok van. És a magasrendű élet rendszer-megvető szellemi bátorsága.

Ha úgy élsz, ahogy írsz, szép, bonyolult, kiismerhetetlen, meleg (na, már meg ezt a szót sem lehet leírni normális jelentésében) életről van szó. Egyszóval: szerető szellemi életről. Ritka a kettő együtt. Vigyázz rá!

Kívánom Neked, hogy csordulj még ilyen életmondatokkal minden rendszeren és határon túl, mondjuk még hatvan évig (na tessék, már megint egy határ)!

Tisztelettel

Régheny Tamás

Essenciák

– azaz kisebb végső kérdések

*Az alábbi szöveg talán nem bolond beszéd,
de nincs benne rendszer.
Gondolom, hogy majd lesz.*

Gyorsan kötelező lesz a szerénység, bár csak saját belátásunk kényszerít rá, hogy még leginkább kérdezzünk adatok a dolgokról.

A nyarat sok fecske sem képes megcsinálni. De a nyár lehetőségét ad a sárfészek valamennyi készítőjének és lakójának, hogy éljen.

Nehéz otthon lenni valahol. Sokan hihetik, hogy nekik bárhol sikerül. Kívánunk további sikereket. Maga az otthonteremtés kissé más folyamat, amely életre szóló fáradozást jelent a hallgatók többségnek a történet szerint.

Mert nem a rovarlét alkalmazkodóképessége az ember útja.

A világ egyébként kicsi lett, mint naponta halljuk azok szájából, akik kinőtték.

Mobilis in immobili: a bérelt helyek világvándorai sikerrel őrzik antik pozícióikat.

A természet persze nem az ember körül forog, s ebben következetes.

Az erdő sem közönséges növényi sejtalmax szezonális nyitva tartással.

Az eső jó valamire az ember életében vagy pusztán az elvont vízkészlet szabadtéri felelőse, aki kissé unalmas és elavult már, csak nem kér fizetésemelést? És mire jó az erdő azon túl, hogy illegális szemétkerakó hely, előírásos iskolai kirándulások tikkasztó célpontja – meg vannak, akik ezzel szórakoznak?

Az erdő? Mennyi jó építési telek parlagon! Hát miért nem adjuk el a fát inkább külföldre, és akkor nem lenne annyi adósság? Csak foglalja a helyet, tele van gyommal, jöttment alakokkal, koszos az egész, kibírhatatlan rendtelenség, szűrős mindenféle gaz, bogarak, már órák óta megyünk, és nincs semmi látnivaló, inni azt nem lehet. Még

tüzet se lehet rakni. El fogunk tévedni, de meg is érdemeljük, ha idejöttünk.

Ismerünk olyan embereket, akik érteni vélik a füvek beszédjét.

Hogy valaki szülőföldjének vallhassa, ami az, talán még hazájának is, dacolva az elméleti kiátkozással, az élmények közösségeiből nem érezheti kirekesztve magát.

És a kenyér vagy gyümölcsseink? Igen, a holt tárgyi világ-hoz juthatnak közel: a minőségvesztés és lélektelenség következtében. A megtermelésük–megalkotásuk is élvezet forrása lehetne, most fogyasztásuk sem okozza a várt kielégülést.

„A minőséget meg kell fizetni.” Meg kell szoknod, hogy te nem vagy egy minőség.

Van és volna minőség, csak ritkán találkozni vele, elkülönül. Mi, perememberek, másutt létezünk, jól elbajlódunk egymással. Afféle általános tartalékok, kispados heverészők, akiknek egyenesen jót tesz az időszakos mozgósítás. De miért is és hová akarnál kitörni innen? Nem volnál elég toleráns?

Amíg bírod energiáitallal, ne félj semmit. Aztán majd kitalálnak valamit megint, a fejlődés nem áll meg. Lesznek még szép napjaink. A többiek csak nyelnek, mert nem ismerik a csúcokat, ezeket ne sajnáld, nekik ez jár. Te vállaltad a kihívásokat, elvégezted a nyelvtanfolyamot, megvan a pénz, mindent kipróbálsz. Ez viszi előre a dolgokat. Mindenki ezt szeretné, csak nem meri.

Modernnek kell lenni mindenestül. Azt, hogy mi a modern, a piac mondja meg. Csak oda kell figyelni, együtt kell úszni az úszómesterekkel.

A rossz látszatok „mintha” tendenciává állnának össze.

Ahogy az utcára kerül valaki, azonnal megtudja, hogy a saját lábára állhat. Azonnal fontossá válik aktivitása a statisztikák készítőinek. A tanácsadók ellátják a legfontosabbakkal: higgyen magában! Ha ezek után sem lesz miből megélnie, magára vessen. Nem született tehetséges családba. De legalább vállalta volna az Élet kockázatait, az újrakezdést, ahogy a milliárdosok tették!

Ismét nem a csúcok kerülnek víz alá.

Aki tehetségtelen, az mindenben és végleg tehetségtelen, tulajdonképpen csúnya. Ez a mondat ugyan egy szélsőségesen halmozott hazugságsorozat, ám sűrítetten azt foglalja össze, ami a tehetségtelennek mondott emberről él a köztudatban – természetesen a tehetségről alkotottal szemben. És ezt sem mondja ki senki nyílt terepen (kocsmán kívül).

A szállóige vonzalmában kijelenthetjük, a pénz szentesíti a célt.

Mindenki a még egyenlőbbekért.

Hogy „érted vesszük el, ami a tied”, értetlenséggel tölti el az alulképzett, magányos lelkeket.

Hogy „akármilyen jöhet még!”, ne hidd el. Nőj fel más hiszemben, ha kedves az életed. Nem jön semmi. A szerencse tulajdonosai jönnek és neked felmondanak. Nem kellett volna részt vened a pappá szentelésükön. Ennyi a titkuk. „Faljon tán a keselyű nefelejcsét?”

A képmutató kivételes akar lenni, nem kiváló. Nem érdekli, hogy ki fizeti meg a különjáratait.

Nagy szerencse, hogy többségünk mindennap avval ébred, hogy nem kivételes és soha nem lehet ezredes.

Világ kispolgárai, egyesüljtek? Kellő távolságból nézve mindenki kisember, elég közelről pedig szédítőek a távlatok. Mindenki józanságára szükség van. Pontosabban: Mindenki őrizze meg a nyugalma!

A rendszerváltozás a befejezetlenül maradt eredeti tőkefelhalmozásra is gondot fordított, mialatt a csendes többség ámulva figyelte saját felbátorodását, és eleinte ügyet sem vetett a nagy vagyoni rendező-pályaudvarok váltóira.

A történelem sohasem kérdez rá „a” gazdagok gazdagságának eredetére, ha ők nem provokálják.

De mit is kezdhetünk a pitbullok egyetemes békevágyával az adventi szelidségben?

Érzelmileg a „felelősség” különben enyhe lefolyású üldöztetésnek van kitéve, mert bármilyen tett felelősségi mozzanata tömegkulturális iszonyatot képes kiváltani, mióta azt a szabadságkorlátozás szinonimájaként használjuk.

Lehet dolgozni is, az soká tart, és részben túl sok szerencse kell hozzá. Meg „kapcsolati, bizalmi tőke”. Ez utóbbi már langyos közelséget mutat a tűzhöz.

Mielőtt szakértőik útján ideológiai vitát provokálnának, leszögezhetjük, hogy már avval is kiegyezne ma a köznép, ha észlelné valamilyen stabilitást a honi környezetben, tehát hogy lesz állása még két évig, ki tudja fizetni az ingyenes orvost és iskolát, nem költöztetik ki valakik valamiért otthonról, nem gyakorolják helyette szélhámosság az aláírását, nem kell szégyellnie anyanyelvét és így tovább.

Tehát vala az ember ki nem sajátítható, „de” változni képes, béketűrő azonossága. És adott a homo sapiens szertári magányossága, adott esetben, mint tömegjelenség.

A tőke biztonságáért feláldozható-e a tömegek létbiztonsága?

Itt van mindjárt az alamizsnaelv, amit nem szoktak néven nevezni. Ez a közpénzekből a felesleges emberek különféle típusainak és évjáratának is juttat, akik „nem termelnek”, nem olyan sikeres szereplői a piacnak, mint a legyek. Állandóan keveslik, amit kapnak, pedig már így is sok a humánumból.

Nagyjából ennyi jár a kultúrának is, mert „változott az emberek igénye”.

Másrészt a szélsőséges differenciálódás kiüríti a közösségi házakat, egész településeket, törli az elképzeléseket az egyéni memóriából, és azonnal pótolja valamilyen központiak-

kal, és legfőképp az érzelmeket lakoltatják ki otthonukból a jól tipizálható, egyenruhás indulatok.

A közösségek szétilálását nem tartják számon a költségek között, sőt, bizonyos jelek szerint éppenséggel eredménynek tartják, amikor már nagyon részeket méltóztatnak lenni – saját maguktól vagy drogjaiktól.

Mintha az eredeti közösségek, a család és a (kisebbl) nemzetek maguk volnának az elzárkózás. Az ilyenek meg bármikor összeesküvésre képesek. Lehet, hogy be fogják vezetni a hagyományadót?

A leginkább figyelemre méltó mégis a potenciális rejtett gyűlölködés, amely a földműves tevékenységnek és a vidéki embernek szól, s ennek gyökerei sok évszázadosak, de lám, új termést képesek hozni. Nem magyarázható pusztán a valamikor hasonló sorban élők irtózáásával saját előzményeiktől.

Vajon miért és hányadízigen bűnhődik még a bűnös falu?

Mi pedig felejtjük el tárgyi emlékeinket is, akár a minőséggel együtt, mert valakiknek a tömegtermelés ezen formája az érdeke. Inkább talán a saját történetüket is si-

etve felejtő tömegek kitermelése a be nem vallott érdek, mert ez így minden szempontból rentábilis. De hát kinek az, és miért kéne ezt a rokkantsáig milliárdoknak elviselnie?

A jelmondat, hogy „vállald önmagad!”, egyeseknél az ön-feljelentéssel érhet fel, ha nem azt az önmagát vállalja, amit a divatszabóságok rámértek.

Az emberiség zöméről egyszerűen nem szólnak a média-műsorok. Mintha az övék nem volna élet. Vagy annyira semmitmondó, hogy minek.

És valóban nem vagy semmi, ha nem vagy ellenállás. Hogy képes legyél belátni, az ember élete nem arra való, hogy szárazelemnek használják, míg ki nem merül, vagy míg újabb-jobb szériát le nem gyártanak helyette.

A várakozás a miénk, egész nemzedéknyi mestere van, Testvéreinkkel együtt a felzárkóztatandó népek közé tartozunk, tartozunk valahová, az előszobát a rendelőben szintén ne tartsd karanténnak. Ez már Zónaköz.

Mi leszünk a sajátosan dacos felnőttek elitklubja költségvetési elégtelenséggel. Viszont lesz hozzá ömiróniánk, nálunk

azt eszik. De inkább isszák. Mi leszünk a magasra növesztett kishitek veteményesei.

A „kisvárosiasság” nincs a tetováló szalonok mintakínálatában, ám ez sem lemosható bélyeg; valójában az egész világ lebalkánozása. (Jobb-e az utálatkeltés gusztusa a gyűlöletkeltésnél?)

Bármilyen bajod van, lesz hozzá egy vállról indítható „Naés!”.

Kétes arany szabálya a világnak – igaz, csak fontos ügyekben –, hogy „aki meg akarná tenni, az nem teheti, aki pedig megtehetné, az nem akarja”.

Aki másképp gondolja, arról hamar kiderül pipogyasága, púpos, középszerű, felszarvazta a felesége, már kora gyermekkorában sem merte ellopni az anyja pénztárcáját.

Ha nem fog megtérülni a becsületos munka nagy tömegek számára, és emberek milliárdjai veszítik el egyéni arcukat az örökös idomulás és szüntelen hajsza közben, akkor ami megmarad belőlük, önművelésre képtelen egyed, annak még fizetésemelés után sem marad elég veszténivalója.

Ma, amikor a pénz szellemíti át dolgainkat, ennyiben minden szellemi, ez tehát közös spiritizmusunk. A pénz mindig jó helyen van és jó időben. Hozzágörbül a tér és az idő.

A tudás látszata is hatalom? Legalább ilyen fontos a nemtudással járó hatalmi nincstelenség.

A folytatásról folytatásra, adásról adásra, vízióról vízióra élők szellemi táplálékáért igen nehéz felelősséget vállalni, láthatóan nem is nagyon jelentkezik erre senki.

Értékbizonytalanság és identitásválság. A gyökértelenség az asszimilációs-kényszerdörgölözést, beolvasztásos eltűnést készíti elő, a jövőtlenséget. Akkor is, ha mást akar. A jövőtlenség nembeliségen kívül helyez. A folytatás belső igénye fékező erő? Előny annál, aki semmit nem akar folytatni? Bízunk az azonosság nélküli ember felkészültségében és jóindulatában?

Az ember a fogyasztásban is elaprózhatja magát.

A fiatalok egy mindig újrakezdő, igazhitű része a diszkóban gázosítja el álmait, viszonylag szerény beugró ellenében fellázad a maradék maradiság ellen.

A színes kínálatban nem tűnik fel mindjárt az értelem zavarodottsága, a fogalmak visszafordítása, vagy hogy kiröhögjük a tisztaságot. Társaidat rég felváltotta a látszólagosság meg a többi automata, a durvaság eljárást indít az érzékenység ellen, a megosztó szándék sikert sikerre halmoz, egy hosszúra nyúlt vicc poénjából értesülsz, hogy személyazonosságod eltűnt egy bulin.

Gondolkodóba ejthet az irracionalitás általános terjedése, az igénytelenedés nonstop fesztiválja, valamint az érdektelenség és passzivitás izmosodó népszokása, nem feledkezve meg a jelenségek pozitív oldaláról sem.

A dimenzió nélküli emberből leginkább az idő iránti érzékenység, azt is mondhatnánk, hogy az időtolerancia hiányzik.

Mintha megint nem volna kultúránk saját eszméletünkhöz. (Felelj: innen vagy?)

Fejlett eszközkészletünket sikerrel vetettük be a fájdalomküszöb továbbfejlesztésére, és ma már védettek vagyunk. Még az sem fáj, aminek a saját érdekünkben kéne fájni.

Végül is mindenki megismerheti az élet jelentősebb kényelmetlenségeit, de igen nagy számban vannak, akik jobban.

De gondoskodhatunk-e magunkról különül, mintha mások gondját viseljük elejitől fogva? Kényszerbölcességünk meghozza első gyümölcseit, másrészt közben többször maradunk magunkra, ahogy telik-múlik az idő. Akkor legalább a legkisebb otthonra legyen hely, maradjon idő, erő, isten, haza, család. Kétlépcsnyi kerek erdő, világot jelentő buckák, esztendőre megered a kis fűzfa, szőlő szőlő, mosolygó alma. Virágozzék száz virág. A füvek mind szabadnak születnek, és külön arcuk van.

Talán csak az élet továbbadásának szándékára gondolhatunk itt. Egészen köznapian, s nem is kérünk többet a világvárosi fényektől: hagyjanak figyelni szeretteinkre. Teljesen korszerűtlen édesanyánkra, szintén nulladik generációs, javíthatatlanul csámpás, de jószívű barátainkra, felebarátainkra. Innen fognak kiindulni a szelídség csatornáit egyszerűen.

A szeretethez még több idő szükséges, s ez részint az alázatban mérhető. Meg kell tanulni szóba elegyedni az idővel.

Lélektől lélekig velőtrázó frázisokat egyébként bármely gyorsbűfében kapni.

Csak hivatkozni istenre és nem venni észre a teremtett lelkeket – ez a képmutatás!

A meglett ember azt is tudja, hogy szoknia kell a csendet. Ám nem mint kényszerhallgatást, hanem az egyszer csak nem lenni folyamatos döbbenetét. Itt van neked az érettségi tabló, ez a mással nem pótolható gyakorlótér. Védj magad! Ugye, milyen magas e hajnali ég? És kivel beszél meg dolgait a Seregek Ura? Erre a csodára vár, aki válaszra vár.

Eff Lajos műveiből összeállította Mács Ildikó